RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1888. Andra Kammaren. N:o 52.

Måndagen den 7 maj

kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 56, angående anslag till inlösen af 500 exemplar af en öfversigt af riksdagsförhandlingarne åren 1867—1887.

§ 2.

I ordningen förekom härnäst statsutskottet utlåtande n:o 57, i anledning af väckta motioner i fråga om användande af de medel, som inflyta genom tull på lifsmedel m. m.

Mom. a)

Bifölls.

Mom. b)

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 35, hade herr *P. A. H. Stjernspetz* föreslagit, att Riksdagen måtte besluta om särskild bokföring af statens inkomster för möjligen blifvande lifsmedelstullar för att uteslutande användas till arbetsklassens och fattiga enkors och barns bästa, men hemstälde utskottet under förevarande moment, att omförmälda motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr Stjernspetz: Ehuru jag vid denna riksdagens sena timme icke förväntar någon framgång för min motion, hyser jag dock den fasta förhoppning och öfvertygelse, att den af mig väckta frågan under en eller annan form inom kort skall återkomma till Riksdagen; och det är med anledning deraf, som jag nu anhåller att få yttra några ord.

Ingen kan bestrida, att de nyligen åsatta lifsmedelstullarne, i den mån de komma att göra sig känbara, skola i skatteväg utöfva samma verkan som en sugpump på den stora, af arbetare med qvinnor och barn bestående allmänheten. Om vi nu be-

trakta dessa tullar och den deraf följande förhöjning i lifsmedelsprisen, så, om jag antar, att Sverige sjelft producerar $^4/_5$ af sitt lifsmedelsbehof och resten importeras, kommer af det plus i inkomster, som måste uppstå, $^4/_5$ deraf producenterne direkt till godo genom de höjda prisen, under det att $^1/_5$ tillfaller staten i form af tullar. Jag missunnar icke producenterne, att de få bättre betaldt för sina varor, ehuru jag tror, att det finnes andra lämpligare och bättre medel att afhjelpa det öfverklagade betrycket. Denna del af inkomsttillökningen i följd af tullarne vill jag emellertid nu lemna åsido och endast hålla mig till den del deraf, som tillfaller statsverket. Jag vill, att denna del skall så direkt som möjligt återströmma till de källor, hvarur den leder sitt ursprung — detta är innebörden af min motion.

Då det förstår sig sjelft, att en sådan återströmning, i synnerhet om mitt förslag vunne tillämpning, skulle tillfalla de mest behöfvande, är det icke svårt att se, det dessa medel äfven skulle komma dem till godo, hvilka bekosta fattigvården. Jag vill icke närmare uppehålla mig vid, att våra fattigvårdsbestämmelser lemna mycket öfrigt att önska med hänsyn så väl till den, som gifver, som till den, hvilken mottager fattigunderstödet. Jag hade derföre trott, att man genom de nya tullinkomsternas användande i det af mig angifna syftet skulle kunnat förmildra de ledsamheter och obehag samt förminska de kostnader, som äro förenade med vår nu varande fattigvårdslagstiftning.

Frågan är af ganska stor betydenhet, och man kan icke rimligen begära af en enskild motionär, att han skulle framlägga ett fullständigt förslag i ämnet. Jag har derför inskränkt mig till att föreslå, att statens inkomster af blifvande lifsmedelstullar måtte särskildt bokföras, samt, såsom ett tillägg till detta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville för nästa Riksdag framlägga förslag till dessa medels användande för det ändamål, jag här omnämnt. Jag är nemligen öfvertygad, att det tullsystem, vi nu slagit in på, ovilkorligen fordrar förändringar i vår fattigvårdslagstiftning samt anlitandet af ett sådant hjelpmedel, som jag här tagit mig friheten påvisa.

Jag har icke något yrkande att framställa, utan har endast velat uttala detta; hysande jag det hopp, att Kongl. Maj:t utan någon påstötning från Riksdagen skall känna sig föranlåten tänka på att här i Sverige, i likhet med hvad som egt rum i Tyskland, i samband med de nya tullarne, någonting blir åtgjordt i lagstiftningsväg till upphjelpande af de kroppsarbetande och fattigare samhällsklassernas ställning. Jag vågar derför uttala den förhoppning, att nästa Riksdag skall hafva att motse ett kongl. förslag i den rigtning, jag nu angifvit, hvilken förhoppning är så mycket starkare, som Kongl. Maj:t redan tillsatt en komité för utarbetande af förslag till en arbetare- och ålderdomsförsäkrings-

anstalt för hela riket och hvilken komités arbeten jag förmodar nu skola vara i det närmaste afslutade.

Jag har, som sagdt är, icke något yrkande att framställa.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 58, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk.

Under hänvisning till bifogadt statsrådsprotokoll öfver landtförsvarsärenden den 6 april innevarande år, hade Kongl. Maj:t i en samma dag afgifven proposition (n:o 42) föreslagit Riksdagen att medgifva,

att Åkers krutbruk i Åkers socken af Södermanlands län måtte mot 81,835 kronor och de vilkor i öfrigt, som Kongl. Maj:t kunde betinga, få af administratorerne för enkan Nanna Rönqvists gäldbundna bo inköpas, samt lösesumman med räntor äfvensom det belopp, som efter uppskattning borde vid tillträdet af kronan erläggas för vid bruket befintliga kruttillverkningsmaterialier, såsom kol, salpeter, ved med mera, få under loppet af åren 1889, 1890, 1891 och 1892 utgå från förslagsanslaget till salpeteruppköp.

Utskottet hemstälde emellertid, att Kongl. Maj:ts omförmälda förslag ej måtte vinna Riksdagens bifall.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Palmstierna: Statsutskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande af det föreliggande kongl. förslaget anfört, att detsamma syntes kunna föranleda större kostnader än som blifvit angifna och beräknade, äfvensom att frågan för närvarande icke vore tillräckligt utredd. Till dessa tvenne skäl tror jag att man kan lägga ännu ett, nemligen att utskottet icke haft tid att fullständigt behandla frågan, derför att Kongl. Maj:ts proposition derom inkommit så sent till Riksdagen; och följden har blifvit, att, ehuru här, i likhet med hvad som är vanligt vid kongl. propositioners aflåtande, ärendet tillhörande handlingar skolat inom vederbörande statsdepartement tillhandahållas statsutskottet, tiden icke medgifvit detsamma att från departementet begära handlingarne och derigenom få en mera detaljerad insigt i saken. Derom är ju intet att säga, då, som sagdt, den kongl. propositionen väl sent inkommit till Riksdagen. Orsaken härtill åter är den, att generalfälttygmästaren låg i förberedande underhandling med vederbörande om köp på fördelaktiga vilkor för statens räkning af Åkers styckebruk, hvilket emellertid drog ut på tiden, så att ärendet först sistlidne påskafton inkom till Kongl. Maj:t. Det blef då

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

fråga om, huruvida det kunde vara skäl att vid den redan långt framskridna riksdagstiden afgifva proposition i ämnet. Men som jag ansåg frågan vara af vigt, och det anbud, som erhållits till köp af det nämnda bruket, särdeles fördelaktigt för kronan, beslöt jag mig för att, trots den sena tidpunkten, tillstyrka Kongl. Maj:t att nu afgifva förslag i ämnet till Riksdagen. På detta sätt har statsutskottet emellertid icke haft tillräcklig tid att taga frågan i närmare skärskådande, och jag finner deri en anledning för mig att anhålla nu få meddela några upplysningar i detalj till ledning för frågans bedömande.

Jag vill dervid först redogöra för de teoretiska skäl, hvarför jag anser det vore välbetänkt, att staten innehar en egen krutfabrik. Dessa teoretiska skäl äro dels tekniska, dels ekonomiska; och skall jag först uppehålla mig något vid de först nämnda.

Med de slätborrade vapnen kunde man lättare öfverlemna kruttillverkningen åt de enskilde, ty det behöfdes ej vara så noga med krutet, men redan då klagades att våra krutsorter, af hvilka dock alltid Akers var det bästa, voro underlägsna åtskilligt utländskt krut; man kunde dock med fördel använda dessa. Rundkulan, som gjorde ringa motstånd i loppet, jagades hastigt ut, och krutgasen fick sålunda tillfälle att utvidga sig, hvarigenom gastrycket ej blef för högt. Annorlunda blef förhållandet, då man började använda långa spetskulor, hvilka, då de bakifrån insattes och drefvos genom det refflade loppet, gjorde stort motstånd; den finkorniga krutladdningen hann då fullständigt förbrinna, innan kulan lemnat tillräckligt rum för gasen, hvarigenom gastrycket blef så högt, att kanonen sprängdes. För att råda bot härför måste man göra stora och hårda krutkorn, som förbrinna långsamt och derigenom lemna kulan tid att hinna undan. Sålunda beror den moderna kanonen i hög grad på krutfrågan. Exempelvis hade man förr gastryck, som uppgingo till 4,000 atmosferer; dessa hafva emellertid genom framsteg inom kruttillverkningen nedbringats till hälften, på samma gång man det oaktadt varit i stånd att öka projektilens utgångshastighet. Det är dessutom tydligt, att för de refflade kanoner, som skjuta på ända till 1 mils afstånd, ärd et af synnerlig betydelse, att krutet är jemnt till sin verkan. I stället för att man förr arbetade krutsatsen i mortlar, användes derföre nu mera dertill stora jernvalsar. Med afseende å krut till handeldvapen af så ringa kaliber som ända till 8 mm. fordras dessutom, att det lemnar så ringa smuts, att man utan hinder kan skjuta 12 skott i minuten eller mera. För närvarande arbetas öfver allt ifrigt på att framställa nytt gevärskrut; sålunda försökes i Österrike och Danmark komprimerade patroner, i England bomullskrut, i Tyskland sågspånskrut, i Frankrike pikrinkrut. Man kan derföre vänta, att ytterligare en stor omhvälfning i krutfrågan förestår. Här i Sverige har man naturligtvis mycket svårt att följa med utvecklingen, då

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

staten icke har eget krutbruk. De privata krutbruken vilja ej gerna göra några försök, utan se helst att de få fullgöra sina stora krutleveranser och låta det gå som det har gått; och att göra upp ett kontrakt om anställande af försök torde vara omöjligt; staten har visserligen rönt så stort tillmötesgående från de enskildes sida, som man rimligtvis kan begära, men det har dock i detta fall mött så många och stora svårigheter, att svenska artilleriet med stor ledsnad sett sig vara i denna fråga icke obetydligt efter de andra ländernas artilleri. Dessutom hafva dessa försök, som man dock måst anställa, kostat kronan högst betydliga summor, och jag är öfvertygad om, att, derest vi haft ett eget krutbruk, det varit förenadt med mindre kostnader; och jag vill tillägga, att försöken i utlandet ännu icke äro slut.

Vidare frågas: Hvilken skall sköta dessa krutbruk? Det är verkligen en mycket svår sak. En vanlig ingeniör kan sköta maskinerna, och är han derjemte kemist, så kan han förstå sig på huru krutets beståndsdelar förena sig med hvarandra; men att bedöma, huru krutet verkar, och huru det bör tillredas, för att i vapnen verka på rätt sätt, förstår han icke. Det finnes en vetenskap, som kallas den inre ballistiken, der man genom elektricitet beräknar kulans hastighet inuti loppet för tusendels sekunder äfvensom det gastryck, som utöfvats på de olika delarne af kanonen eller geväret. Det är egentligen i England, som man gjort dessa försök, men äfven här i Sverige hafva derefter dylika beräkningar med stor skicklighet verkstälts. Det måste derför vara artilleriofficerare, hvilka känna denna vetenskap, som anställa försöken, och följden har blifvit den, att det till en stor del är krutproberaren, en af staten utsedd artilleriofficerare, som leder sjelfva kruttillverkningen. Och detta torde vara ganska oegentligt, och det erbjuder svårigheter för honom att inleda bolaget i utgifter. Det hela har sålunda varit i en mycket skef ställning, och man har fått försöka att reda sig så godt man har kunnat.

Vidare tillkomma flere *ekonomiska* skäl för att staten bör hafva egen kruttillverkning. När fråga uppstod att sälja Åkers krutbruk till kronan, ställdes dess räkenskaper till regeringens förfogande, och af dessa kan man se, huru det skulle komma att ställa sig. Det pris, som kronan nu får erlägga för krut, uppgår till c:a 1 krona 50 öre och för somliga slag ända till 2 kronor 25 öre pr kilo; men man ser af dessa böcker, att sjelfva tillverkningskostnaden icke stiger till mer än 95 öre per kilo i medeltal. Skilnaden mellan sjelfva tillverkningskostnaden och försäljningspriset är dels ersättning af kostnaderna för maskinerna, dels ränta på det i rörelsen nedlagda kapitalet, dels slutligen brukets rena vinst. Att den sist anförda siffran icke är för låg, ser man lätt vid jemförelse med motsvarande uppgifter från andra länder, der tillverkningskostnaden uppgår till 66, 81, 86, 97 öre, à 1 krona 15 öre pr kilogram. Man torde alltså med

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

visshet kunna beräkna att genom öfvertagande af krutbruket erhålla en besparing af minst 40 öre pr kilogram. Om man då antager, att för statens räkning årligen tillverkas vid bruket en qvantitet af 30 à 40,000 kilogram, får staten genom krutbrukets öfvertagande en årlig vinst af 15 à 16,000 kronor. Jag vill visserligen icke påstå att hela denna summa blir ren vinst, ty en del deraf åtgår till ersättande af maskinerna, men säkert är, att köpet kommer att medföra vinst och icke förlust. Jag tror också, att det är af ekonomiska skäl, som andra länder skaffat sig egna krutbruk, äfven sådana länder, som visst icke vilja hafva statsfabriker, såsom Danmark, Norge och Schweiz; de hafva icke för ro skull skaffat sig krutbruk. Hvad särskildt Norge beträffar, tjenade det på 7 år — eller, om man medräknar räntorna, på 10 år — in sin utgift för anskaffande af eget krutbruk. Jag har talat vid den, som skött den norska statens krutbruk, och han var särdeles belåten dermed och ansåg, att det varit till stor fördel för statskassan.

Här hade man tänkt sig, att man genom att sålunda få krutet något billigare, skulle kunna tillverka mera krut, hvaraf äfven behof förefinnes, då de ökade öfningarne naturligtvis medföra större förbrukning af krut, och då det derjemte till de på senare tider anskaffade kanonerna af grof kaliber åtgår mera krut än till de gamla. Det gamla krutanslaget räcker icke längre till. Hittills har man användt åtskillig behållning af gammalt krut, men när detta tager slut, återstår intet annat än att begära ett ökadt krutanslag, derest icke kronan erhåller egen krutfabrik.

Ett annat skäl att nu inköpa Åkers krutbruk är att administratorerna på ett sammanträde kommit öfverens om att, derest kronan icke ville öfvertaga bruket, söka bilda ett bolag. Då ett bolag bildas för att förtjena pengar, är det klart, att det kommer att begära så höga pris det kan få. Det finnes ett annat krutbruk i vårt land, nemligen Torsebro, hvilket häftar i vissa svårigheter, enär det laborerar med ganska stora skulder med dryga räntor, och af de senaste revisionsberättelserna har det framhållits, att kronan borde betala något mera för sitt krut. Får nu kronan med två bolag att göra, så blir det svårt att hålla krutprisen tillräckligt låga, när man dock måste taga krutet inom landet. Hade staten eget krutbruk, så vore ju förhållandet helt annat.

Det finnes vidare en invändning af ganska stor vigt, som jag skall taga mig friheten att på förhand bemöta, nemligen att *statsfabriker* icke äro lämpliga. De fleste äro emot statsfabriker, och för min enskilda del är jag icke heller anhängare af sådana. Jag tror nemligen, att de ofta blifva allt för dyra, derför att de i allmänhet icke kunna på grund af formaliteter och kontroller inköpa sina rudimaterier så billigt som den enskilde. Men så är här icke förhållandet. Rudimaterierna vid kruttillverkningen

äro salpeter, kol och svafvel. Hvad salpeter och svafvel beträffar, håller kronan sjelf dessa ämnen, och hvad kolet angår, så är det ved, som tages på stället och äfven kolas der. Några nya slags inköp behöfvas således icke. Hvad förvaltningskostnaderna angår, så böra icke heller de blifva stora, derför att kronan redan nu har der året om en krutproberare, d. v. s. en i kruttillverkning utbildad artillerioffícer, och det vore meningen, att det skulle blifva denne, som skulle komma att sköta bruket. Hvad afsättningen beträffar, så har det sin gifna kund, nemligen kronan. Det är icke meningen att tillverka mera än hvad som behöfves för kronans årliga behof, och detta bör blifva ganska lätt att beräkna då i det närmaste lika mycket krut åtgår för hvarje år. Hade man en kanon- eller gevärsfabrik, så kunde det hända, att en massa kanoner och gevär gjordes på en gång för att sedan inställa fabrikationen för en tid; men af krut måste lika mycket tillverkas hvarje år, ty det skjutes upp ungefär lika mycket för hvarje år.

Angående inköp af statens räkning för Åkers krutbruk. (Forts.)

Vidare vill jag angående det redan befintliga Torsebro krutbruk nämna, att det icke på något sätt varit krigsstyrelsens mening att slå ihjel detta bruk, utan att tvärt om staten är detsamma tack skyldig, då det arbetat mycket ordentligt och väl och infört åtskilliga förbättringar i kruttillverkningen. Man tyckes hafva varit rädd för att staten, om den öfvertoge Åkers krutbruk, skulle utvidga detsamma och förlägga allting dit. Denna farhåga är ogrundad. Jag tror, att det är origtigt, att man, då man har en fabrik, som arbetar ordentligt, vidtager sådana åtgärder, att den går under, och jag tror äfven, att det vore oklokt ur den synpunkten, att det, om något händer den ena fabriken, vore bra att hafva en annan, till hvilken man kunde vända sig. Torsebo bruks bolag har inlemnat ett memorial, i hvilket det framstält vissa önskningar, i händelse kronan komme att inköpa Åkers krutbruk. Bolaget gör deri alternativt den anhållan, att det i 11 år måtte få behålla den tillverkning för kronans räkning, som det hittills haft, och något annat har krigsstyrelsen ej heller tänkt sig.

De skäl, hvilka jag nu anfört, hafva gjort, att artilleristyrelsen i många år önskat få ett krutbruk och äfven låtit verkställa ganska vidlyftiga undersökningar i detta hänseende. Men dels har artilleristyrelsen fruktat att Riksdagen ej skulle vilja gå in derpå, så mycket mer som kostnaderna för anläggningen af en krutfabrik skulle hafva uppgått till 150—180,000 kronor, dels hafva äfven andra svårigheter yppat sig. Den ena är, att man finge börja med en alldeles ny stam af folk, och att åstadkomma en ny uppsättning af verkmästare och arbetare i en dylik fabrik är svårt, ty det behöfves folk, som från barndomen äro vana vid den yttersta försigtighet. Fördelen deraf visar sig vid Åkers krutbruk, der på länge ingen olyckshändelse inträffat. Den andra svårigheten är, att tre krutbruk blefve allt för mycket för vårt

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

land, så att de komme att lida alla tre, eller ock de två redan existerande småningom komme att dö ut. Då kom detta anbud från Åker, hvilket tillstyrktes af generalfälttygmästaren. Bruket är i gång; det är väl i ordning, då på de senaste åren de vigtigaste sakerna blifvit nygjorda, nemligen valsar, polerhus, presshus och kolningshus. Det är de enda egentligen dyrbara byggnaderna. Derjemte har bruket en van och god stam af folk och en mycket riklig vattentillgång, äfven under torrår.

Vidare är priset synnerligen godt. Redan vid den första värderingen då det var fråga om, att kronan skulle inköpa detta bruk, uppskattades det till endast 128,000 kronor. Sedermera har generalfälttygmästaren förklarat en del byggnader obehöfliga för staten och bland annat derigenom fått ner priset till 81,835 kronor, hvartill sedan kommit 4,925 kronor såsom lösen för inventarier, hvaruti äfven inberäknats ersättning för en del ved, som man får lägga upp till torkning 6 till 7 år förut för att få den tillräckligt torr att kunna användas till erhållande af det för kruttillverkningen behöfliga kolet.

Nu ser det litet inkrångladt ut i den kongl. propositionen, derföre att der äro flera hemman. Sjelfva hemmanet, der kruttillverkningen sker, heter Rocksta och tillhör kronan tillika med vattenfallet. Det är icke så stort, men der ligger krutbruket, och det är upplåtet till everdelig ego för innehafvarne af krutbruket. Innehafvaren har derför arronderat sig deromkring, så att han inköpt 1/2 mantal Broby n:o 2 och Broby n:o 1 samt arrenderat ett tredje hemman Broby n:o 1. Arrendetiden för sistnämnda hemman utlöper 1905, och det är derför som detta årtal inkommit i propositionen. Boningshuset jemte en del ladugårdar är uppfördt på den vackraste punkten af hemmanet Rocksta. Dessa byggnader vilja administratorerna återlemna 1905, och det är tydligt, att de icke ville afstå dem för intet, utan önskade, att kronan skall öfvertaga dem efter värdering, som dock ej får öfverstiga 20,000 kronor. Detta var naturligtvis ett onus, och anledningen att Kongl. Maj:t ej begärde penningar till detta ändamål var den, att man först ville se hvad byggnaderna efter dessa 17 års förlopp voro värda och antog att en ny egare af den angränsande jorden och arrendator af Rocksta skulle småningom lösa sig till dem. Emellertid har regeringen från administratorerna fått mottaga en skrifvelse, som lyder: »På framställning af herr statsrådet och chefen för kongl. landtförsvarsdepartementet medgifva vi härigenom, att... samtliga de å Rocksta hemman nu befintliga byggnader... skola, så vidt och i den mån de finnas i behåll den tid, fru Rönqvist och hennes rättsinnehafvares nyttjanderätt till Rocksta... upphör,... utan lösen tillfalla Kongl. Maj:t och kronan», och på det sättet blir det sålunda ingenting att då gifva ut. Denna mellanmening är den samma, som förut anförts, nemligen »såvidt och i den mån». Dels kan ju någon

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

byggnad brinna upp, dels kunna de flytta någon byggnad. En hel del byggnader lönar det sig dock icke att flytta, så att det är högst antagligt, att en del af byggnaderna blir qvar.

Nu arrenderas detta Rocksta för 1,050 kronor om året, hvilket går till artilleriet och afdrages på kruttillverkningsmedlen. Nu ansågo administratorerna, att egendomen komme att lida ganska betydligt intrång, ty kronan har förbehållit sig företrädesrätt till vattnet, så att krutverket, äfven om det utvidgas, skall hafva tillgång dertill före qvarnen. Vidare lider egendomen intrång på flere andra sätt, då arbetarne icke längre tillhöra egendomen. Derför önska administratorerna nedsättning i arrendet, och att detsamma redan skall anses motsvaras af att de upplåta en del byggnader och platser till 1905 utan hyra. Jag anser ock att detta kan æqvivalera de 1,050 kronor om året, som erläggas i arrende. Orsaken att staten nu behöfver dessa byggnader å platsen är den, att för beqvämlighetens skull olika afdelningar af krutbruket äro anlagda på olika hemman. Så är t. ex. en lada för ved och kol anlagd på ett hemman, en skjutgrop för gevär på ett annat och en skjutgrop för kanoner på ett tredje hemman, efter som det passade bäst, ty egaren räknade allt som en egendom.

Generalfälttygmästaren har ansett det vara svårt att af Riksdagen erhålla ett särskildt anslag för inköpet och trott, att det kunde gå lättare för sig att betala bruket med salpetermedlen, i hvilket fall någon rubbning i budgeten icke skulle behöfva inträffa. Faktiskt är detta visserligen det samma som att särskildt sätta upp det på budgeten, då öfverskotten å salpeteranslaget i detta fall går tillbaka till kronan, men man antog, att den föreslagna formen vore den antagligaste. Då köpeskillingen dock sålunda skulle afbetalas på vissa år, måste naturligtvis ränta erläggas. Denna är visserligen hög, 4 ½ %, ty administratorerna ville få skulderna klarerade på en gång och placera papperen så, att de genast kunde blifva af med dem; men det vore ingen omöjlighet för Kongl. Maj:t att af tillgängliga medel förskjuta resten den 2 januari, och då försvinner räntan.

Vidare medför detta inköp den fördelen, att kronan återfår hemmanet med dess vattenkraft och qvarnen, hvilket icke är utan värde, och hvilket kronan icke på annat sätt kan få tillbaka.

Det har vidare anmärkts man och man emellan, att det icke omnämnts i den kongl. propositionen, hvilka byggnader skola komma att uppföras och till hvilket belopp förvaltningsomkostnaderna komma att uppgå, och man har fruktat, att kostnaderna härför skulle stiga till stora summor, och att man, sedan Riksdagen lockats in i denna affär, skulle komma efteråt med begäran om nya anslag. Hvad byggnaderna beträffar, så finnes hvad som behöfves, och det är icke meningen att göra någonting

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.

på 4, 5 år och sedan blott en valsqvarn för 10 à 12,000 kronor utan anslag af Riksdagen och på kruttillverkningsmedlen. Derigenom att tillverkningen blir billigare får man nemligen penningar öfver att utvidga och förbättra krutbruket. Hvad angår förvaltningskostnaderna, så blir det krutproberaren, som kommer att förestå krutbruket; arbetarne skulle icke tagas på stat och erhålla icke pensionsrätt. De misstankar, som synas i detta afseende, torde derför icke vara befogade.

Med anledning af hvad jag anfört, och då, såsom jag redan nämnt, detta tillfälle icke länge står oss till buds, samt vi genom krutbrukets öfvertagande erhålla säkerhet att få fullgodt krut, och derjemte enligt min uppfattning den föreslagna åtgärden medför en betydlig besparing för kronan, så vågar jag hemställa, att denna kammare ville i likhet med Första Kammaren bifalla Kongl. Maj:ts proposition med de modifikationer, som betingas deraf, att inlösen af de brukets nuvarande egare tillhöriga å hemmanet Rocksta belägna byggnader ej skulle ifrågakomma.

Herr Stjernspetz: Då kammarens ledamöter säkerligen litet hvar satt sig in i denna fråga, ber jag endast att få fästa uppmärksamheten vid en del af den ekonomiska sidan. Det ovanliga föreligger nemligen här, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet med medel, som äro anslagna för anskaffande af salpeter, eller rättare sagdt krut, vill åt statsverket förvärfva ett par fastigheter, bestående af sjelfva krutbruket, och dessutom lösgöra ett kronohemman, som skulle återfalla under domänförvaltningen. Det är anmärkningsvärdt, att någonting sådant kan inträffa, och det förvånar mig derför, att utskottet kommit till ett sådant resultat som det föreliggande. Jag behöfver väl icke fästa uppmärksamheten på, att här icke är fråga om någon förhöjning i budgeten, utan att medlen för inköpet och drifvandet för framtiden uteslutande skola tagas af de medel, som redan för ändamålet finnas årligen anslagna. Hade det varit fråga om en ny post på vår fjerde hufvudtitel, så skulle jag säkerligen hafva dragit mig för det. Men då så ej är förhållandet, kan jag icke finna annat än, att den ekonomiska sidan bör vara tillfredsställande för Riksdagen. Det enda, som jag i det fallet möjligtvis hyste fruktan för, var, att vid framtida behöfliga förbättringar af sjelfva verkstaden, uppförande af nybyggnader eller anskaffande af nya maskiner m. m., medel skulle begäras af Riksdagen, men då nu herr statsrådet och chefen för kongl. landtförsvarsdepartementet bestämdt förklarat, att han vill göra detta för samma medel, så försvinna mina betänkligheter äfven i detta fall.

Hvad den militära sidan angår, vill jag framhålla, att man under de senare årtiondena kommit underfund med, att nästan hvarje särskild modell för ett skjutvapen äfven fordrar ett särskildt slags krut för att med densamma uppnå den högsta möjliga

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

verkan. Det är icke nog, att man har en god modell, utan man måste äfven till den modellen hafva ett krut af en viss storlek hos kornen och af en viss sammansättning. Det är först med de nya arbetena i gevärskonstruktion som man funnit nödvändigt att förändra krutet.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att det här icke är fråga att öka personalen. Man bör alltid vid anslag till militära ändamål skilja på det, som rör en ökad personal, och det, som rör materielen. Mot ökning af regementen och corpser eller ökad personal i öfrigt bör man i allmänhet vara betänksam, ty det drager så mycket annat med sig, och man kan aldrig komma ifrån dem sedan, men att öka materielen eller hålla en fullgod materiel, det må nu vara gevär, krut eller annat, tror jag alltid är välbetänkt. Jag har nemligen, det lilla jag studerat krigshistoria, funnit, att i de länder, som haft rik tillgång på god materiel, det aldrig fattats armar, som velat försvara sitt fädernesland; och hafva de haft tillräcklig tillgång till materiel, så hafva äfven dessa bemödanden alltid krönts med en betydligt större framgång än de länder, der den nödvändiga materielen saknats.

Det är af dessa skäl, som jag icke kan annat än instämma i hvad herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet föreslagit och anser till och med, att detta köp nära nog bort kunna göras utan Riksdagens hörande, då man rör sig inom de anslag, som finnas för anskaffande af krut.

Herr talman, jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts förslag med den af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet gjorda begränsning.

Herr Anderson i Tenhult: Kongl. Maj:t har i föreliggande proposition hemstält att Akers krutbruk i Åkers socken af Södermanlands län må mot 81,835 kronor få inköpas, hvarjemte en del inventarier skulle inköpas för 4,925 kronor samt efter några år de den bruksegarinnan tillhöriga, å hemmanet Rocksta belägna byggnader inlösas för högst 20,000 kronor. Dessutom har Kongl. Maj:t hemstält, att arrendatorn af hemmanet Broby n:o 1 för de af arrendetiden återstående 16 åren skulle befrias från arrendet, 1,050 kronor för år. Staten skulle sålunda få för ändamålet vidkännas en utgift af 123,560 kronor; men utom denna summa blefve det icke så obetydliga utgifter, som staten komme att få. Det föreligger ingen utredning från Kongl. Maj:t, huru många tjenstemän skola anställas vid bruket, och icke heller, huru stora löner dessa tjenstemän skola erhålla. Icke heller är det uppgifvet, hvilka hus staten skulle behöfva bygga för dessa tjenstemäns räkning, eller huru många inventarier skulle behöfva inköpas. Jag föreställer mig, att kostnaderna för allt detta icke komma att blifva så obetydliga. Det är icke ens uppgifvet, huru många arbetare behöfvas. Jag föreställer mig, att den uppgift om kost-

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

naderna, som förekommer i den kongl. propositionen, endast berör en obetydlig del af kostnaderna. Då sålunda någon utredning ej finnes, utvisande huru stora utgifterna i sjelfva verket skulle blifva, har jag hvarken på afdelningen eller inom utskottet kunnat vara med om bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag tror också, att det varit behöfligt att utskottet fått se de kontrakt eller andra aftal, som emellan kronan och egarne af krutbruket varit uppgjorda. Det är väl en känd sak, att jorden, vattenfallen och en del af husen egas af staten, men det är ej utredt på hvilka vilkor de af enskilda innehafts. Det är ju möjligt, att sådana vilkor föreligga, att det står staten öppet att när som helst taga jorden, vattenfallen och husen i besittning. Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nämnde, medan han hade ordet, att han trodde det skulle blifva billigare, om staten sjelf tillverkade sitt krut, än om den köpte det af enskilda. För min del tror jag icke detta. Ty man har många exempel på, att hvad staten gör blir vida dyrare än om samma arbete utföres af enskilde. För en del år sedan, skulle, såsom bekant, staten tillverka krut, och det visade sig då, att det krut, som staten sålunda tillverkade, blef mycket dyrare än om det inköpts från enskilde. Orsaken, hvarför det blef mycket dyrare, var till väsentlig del den, att krutbruket så ofta antändes och förstördes. Omkring en mil från mitt hem vid Husqvarna fans förut ett krutbruk och af »Smålands beskrifning» inhemtas, att detta krutbruk flere gånger sprang i luften, sista gången 1792, då 808 centner krut funnos vid bruket som på en gång afbrändes. Man må väl kalla det vårdslöshet att låta så mycket krut qvarligga vid ett krutbruk, som är beläget på endast en fjerdedels mil från kronans krutmagasin vid Rosendahla. Möjligt är ju, att derefter större försigtighet iakttagits. Men att man i detta afseende icke har någon säkerhet, framgår deraf, att för icke länge sedan, genom vårdslöshet eller oförsigtighet eller af annan dylik orsak, en svår explosion inträffade vid Vaxholm, då många menniskor förlorade lifvet.

För min del kan jag derför icke vara med om, att staten skall tillverka det krut den för sina ändamål behöfver, utan anser lämpligare, att staten uppköper sitt behof af enskilda; och yrkar jag derför bifall till utskottets hemställan.

Herr Jansson i Carlshed: Liksom utskottet är jag af den åsigt, att frågan för närvarande icke är så utredd, att kammaren bör bifalla Kongl. Maj:t förslag, och kommer jag derför att rösta för utskottets hemställan. Jag hade kunnat göra detta genom att utan vidare nedlägga min röst i urnan. Men det har här i dag på förmiddagen yttrats, att det nya systemet vore skuld till alla de ökade utgifter, som denna riksdag beslutat, senast i lördags afton. Jag vill med anledning deraf förklara, att så icke är för-

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

hållandet. Fastän jag ej reserverade mig emot kammarens åsyftade beslut i lördags, så röstade jag likväl deremot. Men jag vädjar till den ärade talaren på hallandsbänken, om icke äfven under den långa tid, han haft chefskapet för landtmannapartiet, han märkt att liksom nu dylika förslag som det åsyftade framställdes och genomdrefs i kammaren. Detta hände då liksom nu derför, att det finnes en och annan öfverlöpare, och har detta städse varit orsaken, hvarför dylika förslag gått igenom. Således är det icke det nya systemet, som är orsaken dertill. Det var nyss en ärad talare, herr Stjernspetz, hvilken yrkade bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag hoppas med anledning häraf, att han hädanefter icke skall vara så angelägen som hittills om indragning af indelta arméns vapenöfningar, ty hvad skall man väl med krut, om armén icke får tillfälle att använda det.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Werner: Efter den sakrika utredning af frågan, som af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet blifvit gjord, har jag icke anledning att härtill något tillägga. Ty hafva icke de skäl, han anfört, befunnits öfvertygande, så böra icke heller de skäl, jag kunde framdraga, väga mycket. Men anledningen, hvarför jag tagit till ordet, är den, att Första Kammaren fattat ett beslut, som, om det af Andra Kammaren biträdes, föranleder, att något ökadt anslag eller utgift för staten i och för denna sak ej kan förekomma.

Jag hemställer derför, att Andra Kammaren måtte fatta samma beslut som Första Kammaren, nemligen att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen för inköp af Åkers krutbruk i Åkers socken af Södermanlands län samt inlösen af der befintliga kruttillverkningsmaterialer m. m. beviljar 92,592 kronor och deraf för år 1889 anvisar 21,960 kronor, dock under vilkor *att* det beviljade beloppet skall utgå af det å riksstatens fjerde hufvudtitel uppförda förslagsanslag å 50,000 kronor till salpeteruppköp och detta anslag icke få öfverskridas under något af de år, under hvilka liqvider i och för omförmälda inköp och inlösen skola från anslaget utgå; *att* kronan ej tillförbindes någon skyldighet att inlösa eller någon utgift för öfvertagande af de brukets nuvarande egare tillhöriga, å hemmanet Rocksta belägna byggnader och fasta inrättningar, som ej i kraft af öfverenskommelsen blifva kronans egendom; samt *att* personal ej får på sådant sätt vid krutbruket anställas att deraf kan föranledas uppförande å stat af aflöning för densamma eller beredande åt personalen af med någon statsutgift förenad pensionsrätt.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: Det var särskildt en omständighet, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet framhöll, hvilken jag ej rätt förstod. Han sade,

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

att i den kongl. propositionen omnämndes, att en del handlingar skulle tillhandahållas statsutskottet, nemligen handlingar innehållande utredning i frågan. Jag vet nu icke, om afdelningen inom utskottet infordrat dessa handlingar, men i allmänhet plägar det tillgå så, att, när regeringen säger, att några handlingar skola lemnas, så öfversändas de också till utskottet, utan att utskottet behöfver infordra dem. Emellertid äro nu dessa handlingar uppvisade för kammaren, och kammaren inser nog, att, om alla dessa förhandlingar vid denna sena tid af Riksdagen skulle af statsutskottet genomgåtts, det skulle dragit en ganska lång tid, och jag tror för öfrigt, att utskottet icke på grund af granskning af handlingarne kunnat komma till ett annat resultat än det, hvartill utskottet nu kommit, för så vidt de icke innehålla annan utredning än den som nu lemnats från statsrådsbänken.

För min del får jag säga, att jag har emot den kongl. propositionen att i princip anmärka, att staten icke bör befatta sig med industriella anläggningar af något slag. Jag tror erfarenheten hafva visat, att det icke går särdeles lyckligt, när staten befattar sig med sådana anläggningar. Om man nu ingår på detta förslag, så skulle ju konseqvensen fordra, att staten också anlade gevärsfabriker och kanongjuterier m. m., hvilket jag tror icke skulle komma att visa sig synnerligen förmånligt för statsverket. I afseende på den ekonomiska delen af frågan är jag ej heller af samma uppfattning som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, eller att staten skulle kunna hafva någon mera väsentlig förtjenst af att sjelf tillverka krut, utan hyser jag tvärtom den föreställning, att tillverkningen skulle komma att gå med ej obetydlig förlust. Men derom bör jag väl icke vidare tvista med herr krigsministern, som ju är fackman, hvilket icke jag är. Men vi hafva dock äfven i det afseendet erfarenhet från äldre tider, då dylik tillverkning ej slagit synnerligen gynsamt ut och saken derför måst öfvergifvas. Hvad ytterligare beträffar det goda pris, hvarför detta krutbruk skulle kunna förvärfvas, så kan jag icke finna, att priset är så synnerligen godt. Jag vet icke, huru priset gestaltar sig i fråga om de byggnader, som skulle förvärfvas, ty dem har jag icke sett, men hvad beträffar maskiner och dylikt, så ber jag att få hänvisa till Kongl. Maj:ts proposition, der det medgifves, att en del maskiner äro gamla och icke hafva något större värde. Det heter i den kongl. propositionen, att åtskilliga verkstäder och gamla maskiner ingå i slutsumman med mycket låga värden. Det är ju väl möjligt, att dessa otidsenliga maskiner ändå äro i godt skick, men för att kruttillverkningen med framgång skall kunna bedrifvas, erfordras, att man har fullt tidsenliga maskiner, och det får man icke för det pris, som här är ifrågasatt. Jag vill fästa uppmärksamhet vid, hvad herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet äfven lär hafva sig bekant, att vid Torsebro, der krigsstyrelsen

för några år sedan fann kruttillverkningen vara så föga tillfredsställande, att den ej lemnade tillräckligt godt krut för kronans behof, i anledning hvaraf framställning gjordes till bruket om ändring af dess gamla maskiner, med löfte om beställning af krut från kronan till viss myckenhet årligen, kostade allenast de nya maskiner, som i följd häraf anskaffades, icke mindre än omkring 200,000 kronor. Och om Torsebro, för att anskaffa tidsenliga maskiner, måste använda 200,000 kronor, kan väl någon då föreställa sig, att man nu för ett pris af omkring 92,000 kronor kan förvärfva ett helt tidsenligt krutbruk med byggnader och allt. Jag tror derför, i motsats emot herr krigsministern, att kostnaderna inom kort skulle komma att ganska väsentligt ökas. Man säger väl, att staten i allt fall icke skulle komma att få vidkännas något ökadt anslag, emedan dessa kostnader skulle utgå från inkomsten af kruttillverkningen. Men om icke någon behållning uppstår på tillverkningen, som är högst sannolikt, så är det ju tydligt, att staten ändock får vidkännas de ökade kostnaderna för nya och tidsenliga maskiner. Man kan derför i min tanke alldeles icke taga för kontant den förespeglingen, att icke betydligt ökade utgifter skola uppstå. En annan betänklighet emot förslaget är äfven den, att platsen för ifrågavarande krutbruk icke är synnerligen väl belägen. Herr krigsministern har också medgifvit detta, och det heter härom i den kongl. propositionen: »Mot brukets öfvertagande af kronan kan visserligen från rent militärisk synpunkt erinras, att dess läge i en provins, som vid inträffande krig löper fara att blifva en del af krigsskådeplatsen, icke fullt lämpar sig för en anläggning af detta slag». Men det är det billiga priset, som förmått honom att framlägga förslaget. För min del anser jag dock, att en sådan inrättnings läge är af ännu större betydelse än dess pris, och jag går till och med så långt, att jag påstår, att, för den händelse staten vill skaffa sig ett eget krutbruk, är det ändamålsenligast att bevilja ett något större anslag och få krutbruket förlagdt på ett sådant ställe, att man kan vara fullt förvissad derom, att det i oroliga tider kan vara skyddadt för härjningar af fienden eller för andra faror. Ty hvart skulle det taga vägen, om man nu inköpte detta krutbruk och derigenom efter all sannolikhet förqväfde den konkurrens, som i detta afseende finnes inom landet? Om fienden då förstörde detta krutbruk eller det genom annan olycka ginge förloradt, så hade staten icke inom landet något krutbruk att vända sig till för sitt behof. Jag är nemligen öfvertygad derom, att, om staten skall drifva denna verksamhet och uppoffra penningar på dess underhåll, blir det icke möjligt för ett enskildt bolag att reda sig mot staten, utan de krutbruk, som nu finnas, måste då nedlägga sin verksamhet. Vi skulle då endast få *ett* krutbruk inom landet, nemligen statens, och om det i följd af någon olyckshändelse komme att försvinna, tror jag, att den sista villan blefve värre än den första.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr krigsministern upplyste nyss, att de 20,000 kronor, som äskats för inlösen af vissa byggnader, nu kunde ur förslaget utgå, emedan konkursboet medgifvit staten rätt att emot samma pris få öfvertaga de byggnader som befinnas, den tid de skulle tillträdas. Ja, det är nog rigtigt, att staten kommer ifrån denna utgift, men det är också att märka, att staten endast får öfvertaga de byggningar, som finnas qvar vid den bestämda tidens utgång och det blir nog icke så många, ty de komma nog att undanskaffas på ett eller annat sätt, och om de äro behöfliga för bruket få vi väl då skaffa nya, och staten skulle således icke få någon synnerlig fördel af det ifrågasatta ändringsförslaget.

Om det för öfrigt är så, att detta pris är så billigt, som man här påstår, tycker jag icke det är rigtigt honett af staten att köpa krutbruket af detta konkursbo, som så väl behöfver så högt betaldt som möjligt. Då synes mig bättre att administratorerne söka på annat håll få mera betaldt för bruket, ty det behöfves synnerligen i ett konkursbo, och är priset verkligen så billigt som det uppgifves, lära de nog af enskilda personer få mera betaldt än här är i fråga. Derigenom vinner både boet och staten.

Nu vill jag dock medgifva, att med nyare tiders uppfinningar kan det vara värdt att taga i öfvervägande, om icke äfven svenska staten bör *experimentera* med tillverkning af krut, men derför må man icke säga, att genom inköpandet af detta krutbruk skulle det blifva billigare för staten än eljest. Jag tror också, att man i så fall kunde börja med en mycket mindre anläggning än nu är i fråga, samt i så fall hafva den endast för experimenter, men då borde man välja ett annat läge för denna anstalt än nu är i fråga, der man icke riskerade öfverrumpling af fienden. Då kunde Riksdagen möjligen vara sinnad att ingå på ett dylikt förslag, men att nu köpa ett bruk, hufvudsakligen för att egna sig åt kruttillverkning, det tror jag för min del icke tillkommer staten.

Jag anser sålunda, att denna fråga för närvarande icke är så utredd, att man kan ingå på regeringens förslag och derför har jag också biträdt utskottets hemställan. En af kammarens ledamöter har derjemte fäst uppmärksamheten på en annan sak, nemligen frågan om den blifvande personalen vid krutbruket. Ehuru nu från statsrådsbänken blifvit upplyst, att det icke kan blifva fråga om några tjenstemäns anställande derstädes, kan jag dock icke värja mig från den tanken att, äfven om så icke kommer att ske under den närmaste tiden, kommer det dock att inträffa temligen snart, och vi skulle säkerligen icke blifva fria från denna inrättning utan att nödgas bevilja både nya löner och pensioner. Men, såsom sagdt, huru detta kommer att ställa sig, är ännu icke alls utredt, och jag tror derför, att kammaren gör

klokast i att nu bifalla statsutskottets förslag, till hvilket jag alltså anhåller om bifall.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr Danielson: Jag begärde ordet egentligen för att redogöra för, huru detta ärende behandlats på afdelningen i utskottet. Sedan jag anhållit om ordet, har väl en talare på stockholmsbänken här uppläst Första Kammarens i ämnet fattade beslut, som i viss mån innefattar de åsigter vi på afdelningen hyste i frågan. Men icke ens genom ett sådant beslut äro alla betänkligheter i saken undanröjda; och ehuru jag till en början ansåg, att Kongl. Maj:ts förslag borde i viss mån vinna Riksdagens bifall, har jag dock nu nödgats öfvergå till den åsigten, att förslaget nu alls icke bör bifallas, hufvudsakligen på grund af den ofullständiga utredning, som i den kongl. propositionen framlagts. Kongl. Maj:t hade begärt 81,835 kronor för inköp af krutbruket, men nu hör jag, att Första Kammaren beviljat det belopp, som återfinnes å sidan 7 af betänkandet, eller 92,582 kronor, oaktadt detta belopp strängt taget icke varit i fråga, ty Kongl. Maj:t har, såsom sagdt, icke begärt mera än 81,835 kronor. Detta Första Kammarens beslut synes mig vara en oegentlighet; men äfven om man icke fäster något synnerligt afseende dervid, återstår dock något annat rätt väsentligt. Jag anser, att innan Riksdagen beslutar att inköpa Åkers krutbruk, borde man hafva reda på, huru mycket krutbruket kan afkasta eller så att säga dess debet och kredit. Man borde veta, huru mycket krut årligen kan tillverkas derstädes, hvad materielen kostar och huru stora arbetslönerna skulle blifva m. m., men någon upplysning derom förefinnes icke. Allt detta är för oss en gåta. Upplysningar härom, säger man, lära finnas i den lunta, som herr krigsministern nyss framvisade, och det är nog möjligt, men vi hafva dock icke varit i tillfälle att se densamma. Innan man köper något, bör man väl se huru det ter sig. Det kan ju ändå hända, att detta krutbruk kommer att gå med förlust, oaktadt det krut, som der skulle tillverkas, skulle blifva 39 öre billigare per kilogram än staten nu betalar, ty äfven andra krutbruk, som herr statsrådet nämnde, hafva gått med förlust. En utredning behöfs sålunda, så att man får reda på hvad man köper. Nu har visserligen Första Kammaren i sitt beslut ryckt in ett vilkor, att det icke skall blifva fråga om några löner eller pensioner för den derstädes anställda personalen, men det kan dock komma i fråga att bidraga till fattigvården eller annan hjelp, och inträffar en olyckshändelse vid krutbruket, måste naturligtvis Riksdagen träda emellan, ty icke kan man lemna folket stympadt och utsatt för nöd. Men i alla dessa afseenden finnes ingen utredning, hvilket gjort mig betänksam. Kammaren torde sålunda finna, att statsutskottet kunnat hemställa annat än det har gjort. Men då utredning blifvit förebragt och handlingarne i ärendet delgifvits Riks-

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

dagen, kan Riksdagen möjligen fatta ett annat beslut. Att nu på förhand besluta sig för denna affär, tror jag icke är skäl.

Jag har för öfrigt en annan betänklighet häremot, och det är, att man skulle anvisa denna utbetalning på ett förslagsanslag, som vi redan beviljat och hvarom vi sålunda nu icke kunna säga att det skall utgå med högst så eller så mycket. Visserligen har Första Kammaren i sitt beslut kastat in några ord derom, men detta är dock icke någon garanti. Frågan har härigenom kommit något på sned, ty om krutbruket inköpes, bör detta tagas i beräkning i sammanhang med beviljande af förslagsanslaget till salpeteruppköp. Detta anslag borde då minskas med hvad krutbruket kan afkasta och det återstående beloppet utgå såsom förslagsanslag högst. Emellertid är 4:de hufvudtiteln redan slutbehandlad, och vi kunna sålunda icke nu ändra något derpå eller taga något tillbaka. Äfven synes det oegentligt att anvisa medel af ett förslagsanslag under de 4 eller 5 närmaste åren, ty en kommande Riksdag kan ju besluta, att detta anslag icke skall utgå. Om staten således vill inköpa krutbruket, måste vi vara betänkta på att formulera beslutet på sådant sätt, att det endast ingriper i det nästkommande årets statsreglering, men icke flera kommande regleringar, ty det kan icke en efterföljande Riksdag vara nöjd med.

Jag tror alltså, att denna sak bör närmare granskas, innan vi fatta något annat beslut än utskottet föreslagit. Hade nu icke Första Kammaren redan fattat beslut i frågan, skulle jag för min del kunnat vara med om en återremiss, då utskottet möjligen på en dag kunnat ordna saken. Men nu är denna väg stängd och derför tror jag, att man bör se tiden an och låta frågan komma igen nästa år. Här har visserligen nämnts, att detta anbud icke länge stode staten öppet, emedan det vore ifrågasatt att bilda ett bolag, som skulle öfvertaga krutbruket; men dermed tror jag för min del icke är så farligt, ty de andra krutbruken i landet hafva gått med förlust, och då bör man väl icke hafva så brådt med detta bolags bildande. Dessutom begäres nu endast en grundligare utredning, och om administratorerne veta, att de få sälja bruket, torde de nog vänta tills nästa år.

Jag skall derför yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hörnfeldt: Jag får bekänna, att jag, efter genomläsandet af statsutskottets motivering för afslag å Kongl. Maj:ts föreliggande proposition, icke kunnat finna annat än att denna motivering är temligen knapphändig, och det vill nästan synas mig, som om utskottet i detta afseende tagit till exempel bevillningsutskottets förfarande, då detta utskott behandlade den motion, herr Hedlund väckte rörande åtskilliga tullfrågor. Utskottet har nemligen icke anfört något annat skäl för afslag än det, att det funnit Kongl. Maj:ts förslag »vara af beskaffenhet att kunna föranleda större kostnader för staten än nu blifvit an-

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

gifna eller beräknade». Jag förmodar, att betydelsen af denna utskottets motivering till stor del måste anses hafva bortfallit efter det anförande, som herr krigsministern nyss hade, och hvilket tydligen angaf, att administatorerne för konkursboet gått in på, att de ifrågavarande byggnaderna skulle efter viss tid få öfvertagas af staten utan ersättning, hvaremot enligt det ursprungliga kongl. förslaget staten för desamma skulle lemna ersättning. Dessutom förefaller det mig vara mindre klokt att nu förkasta Kongl. Maj:ts proposition, då, såsom herr krigsministern upplyste, administratorerne ämna bilda ett bolag för bedrifvande af krut-tillverkningen, och det således icke står staten öppet att sedermera få inköpa ifrågavarande krutbruk, hvilkets förvärfvande för staten äfven af ekonomiska skäl torde vara välbetänkt, enär man då der kan anställa åtskilliga experiment, som för närvarande anses oundgängliga, och hvilka med stor kostnad måste utföras på annat håll, om bruket ligger i händerna på enskilda personer. För öfrigt veta vi ju alla, att vi för närvarande hafva en krigsminister, som är känd för att vara ytterst sparsam, och det skulle derföre förundra mig, om ej pluraliteten i denna kammare ville sätta förtroende till den första proposition han framlagt för Riksdagen. För min del tror jag, att han förebragt ganska goda skäl för sitt förslag gent emot hvad som anförts af de statsutskottsledamöter, som försökt att försvara utskottets hemställan om afslag å detta förslag. Jag tror derföre, att man mycket väl kan bifalla Kongl. Maj:ts proposition, hvarföre jag på grund af de korta skäl jag nu anfört förenar mig i det förslag, som af herr Werner på stockholmsbänken framlagts och hvilket lärer stå i full öfverensstämmelse med det beslut, som Första Kammaren fattat. Jag tror det ej vara skäl att längre uppskjuta frågan, då, såsom nyss nämnts, staten möjligtvis icke kommer i tillfälle att vid kommande riksdag inköpa ifrågavarande krutbruk.

Jag anhåller om bifall till herr Werners förslag.

Herr Schöning: Den siste talaren har gått mig så mycket i förväg, att jag ej vet hvad jag skall tillägga, om icke det, att jag ej var med, då krutet fans upp.

Eftersom jag har ordet, vill jag dock nämna, att det förslag, som här föreligger, synes mig vara för staten vida vigtigare än man från flere håll velat framställa det. Detta förslag har redan från början tilltalat mig mycket, och den här förda diskussionen har gjort, att jag ännu mera omfattat detsamma. Gent emot de tänkvärda skäl, som af herr krigsministern och den siste talaren blifvit lagda i vågskålen till förmån för förslaget, synas mig de från motsidan och särskildt af talaren på elfsborgsbänken andragna skälen vara mycket svaga.

Jag skall ej uppehålla tiden utan ber blott få instämma med den siste talaren samt yrka bifall till herr Werners förslag.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr Berndes: Jag tror för min del, att det skulle blifva till stor förlust för staten, om den ej begagnade sig af tillfället att förvärfva sig detta krutbruk. Då det i tekniskt afseende är nödvändigt, att staten har ett eget krutbruk och det äfven i ekonomiskt afseende torde blifva förtjenst derpå för staten, kan jag icke finna, att det nu erbjudna tillfället bör släppas ur händerna. Hvar och en, som sysselsatt sig med att anlägga ett verk på ett nytt ställe, vet, hvilka kostnader dermed äro förenade. Likaledes vet också hvar och en, som förvärfvat sig en anläggning, som finnes förut, helst om den är i gång, huru mycket man då får rent af till skänks. Jag tror, att, om en enskild person erhållit det anbud, som nu staten fått, han ej skulle dragit i betänkande att begagna sig deraf, och att, om han ej haft medel, han djupt skulle beklagat sin oförmåga att ej kunna antaga det gjorda anbudet. Då man således kan erhålla ett gammalt verk, som är i gång, för skäligt pris, tror jag mig lika väl kunna yrka bifall till det förslag, som i detta syfte framlagts, som jag i lördags röstade nej till de stora byggnadsfrågorna.

Statsutskottets ledamöter beklaga, att det ej lemnats uppgift på rörelsen, tjenstemännens löner och arbetarnes vilkor vid bruket. Efter mitt förmenande har lemnats en mycket bättre uppgift, ty man har fått veta tillverkningspriset, och det är ju resultatet af alla löner och allt arbete vid ett verk. Den uppgiften är mycket bättre, än om man får en lång lista på löner, tjenstemän och sådant.

En talare har sagt, att staten ej borde lägga sig till industriella anläggningar. Ja, det är mycket klokt i allmänhet. Men det är vissa tekniska skäl, som gör, att staten bör hafva någon handtering i sin hand, och jag tror, med anledning af hvad herr krigsministern upplyste, att här ett sådant fall föreligger.

Det har äfven sagts, att det skulle blifva till förlust för staten att inköpa ifrågavarande krutbruk. Men hvilken kan påstå det? Då tillverkningspriset är så mycket lägre än det staten nu betalar, torde icke någon förlust uppstå, lika litet som jag sett, att den förre egaren lidit någon sådan. Det är visserligen sant, att, han kommit på obestånd, men orsaken dertill behöfver icke vara, att tillverkningen gått med förlust.

Slutligen har man anmärkt, att bruket ligger på en olämplig plats. Det medgifver jag. Men jag frågar, om det icke ligger lika ofördelaktigt för en enskild person på den platsen. Blir det krig och fienden tager bruket, blir staten, äfven om en enskild eger det, lika rådlös, som om staten sjelf egde det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det af Första Kammaren redan fattade beslutet.

Herr Bratt: Då det först blef kändt, att tillfälle yppats för kronan att på gynsamma vilkor lösa till sig Åkers krutbruk, samt att regeringen vore sinnad att i sådant syfte aflåta proposition till Riksdagen, väckte detta i militära och framför allt i artilleri-

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

stiska kretsar den mest odelade tillfredsställelse, då man väl visste hvilken ofantligt vigtig roll nu, mera än någonsin, spelas af krutet, som kan sägas i sig innesluta hela impulsen för nutidens vapenverkan, då nemligen de blanka vapnen mer och mer förlorat betydelse för striden. Jag har vid ett föregående tillfälle haft anledning att beröra den utveckling, som de moderna eldvapnen erhållit i afseende på verkningsförmåga. Jag skall nu icke återkomma dertill; men jag vill dock betona, hvad för öfrigt en hvar äfven icke fackman lätt inser, att en ändamålsenlig beskaffenhet af sjelfva drifmedlet måste vara ett kapitalvilkor för att man skall kunna uppnå denna vapenverkan, som för stridens utgång blir så väsentligt bestämmande. *Derföre* att så är, derföre har också krutfrågan, som rör sig på ett arbetsfält, så rikt och tacksamt för våra dagars tekniskt-vetenskapliga sträfvanden och forskningar, nu i ordets fullaste mening blifvit en brinnande fråga, en fråga, som man oaflåtligt måste studera, en fråga, beträffande hvilken man alltid måste hålla sig på höjdpunkten af tidens forskningar, en fråga slutligen, som man i vårt land lika litet som annorstädes kan få släppa ur sigte. Af dessa skäl, förutom de ekonomiska, till hvilka jag sedermera skall komma, är det som nästan alla länder, ja, till och med de mindre, såsom Norge, Danmark och Schweiz, hafva sina egna statskrutbruk, der, jemte det den löpande kruttillverkningen jemt fortgår, man äfven är i tillfälle att göra de oupphörliga experiment eller rön, genom hvilka man afser *dels* att direkt förbättra bestående tillverkningsmetoder, *dels* att sätta sig in i sådana förbättringar, som man känner till från andra håll, men som af lätt insedda skäl hvar och en söker hemlighålla. För att med ett enda exempel förtydliga hvad jag menar med detta slags framsteg, vill jag nämna den nu på dagordningen stående och på sina ställen temligen långt avancerade frågan om framställande af ett *rökfritt* krut, det vill säga sådant, som vid sin förbränning icke lemnar några fasta utan endast gasformiga och således osynliga produkter, hvarigenom i taktiskt afseende den oskattbara fördelen vinnes, att min egen krutrök icke uppenbarar min ställning för fienden. Det är dessa *oaflåtligen fortgående och alldeles nödvändiga experiment*, som i första hand kännetecknа ett statskrutbruk, i motsats till sådana krutbruk, som egas af enskilda fabrikanter, hvilka, såsom herr statsrådet ock betonade, ej kunna vara intresserade af annat än att fullgöra sina leveranser samt att så liten rubbning som möjligt förekommer i bestående tillverkningsmetoder.

Men dernäst utmärka sig statskrutbruken äfven genom *den färdiga varans billigare pris*. Jag skall i det fallet be att få nämna några siffror. I Frankrike kostar vid statskrutbruken hvarje kilogram krut af den billigaste krutsorten 86 öre, af den dyraste 1 krona 15 öre. I Tyskland vid Spandau kostar krutet i medeltal 97 öre per kilogram. I Österrike kostar den billigaste sorten 77 öre och den dyraste 86 öre per kilogram. I Schweiz

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

kostade år 1883 det dyraste krutet 81 öre, det billigaste 66 öre per kilogram. I England äro krutsorterna verkligen dyrare af tekniska skäl. Statens krut underkastas nemligen der en vida dyrbarare operation i afseende å valsningen än i andra länder, utan att, så vidt jag vet, detta medför någon afgjord öfverlägsenhet hos det engelska krutet. Derför är emellertid priset på detta krut något högre och vexlar mellan 1 krona 14 öre och 1 krona 41 öre per kilogram.

I Sverige deremot är det nu gällande kontraktspriset *i medeltal* 1 krona 44 öre per kilogram, således icke mindre än cirka 50 procent dyrare än de vid alla förenämda statskrutbruk tillverkade krutsorterna.

Krutfrågan har således, såsom herrarne finna, en militärisk-teknisk och en ekonomisk sida. Den förra skall jag icke vidare uppehålla mig vid, då herr statsrådet så utförligt framhållit den; men åt den senare skall jag deremot be att ytterligare få egna någon uppmärksamhet. Det är sagdt af utskottet och äfven här i kammaren, att frågan om inlösen af Åkers krutbruk icke vunnit den utredning i den kongl. propositionen, som hade varit önsklig. Jag vill lemna derhän, om och i hvad mån denna anmärkning möjligen kan vara befogad, men det säkra är, att en utredning, och dertill en ganska fullständig sådan, verkligen finnes. Jag har för min del här en hel del aktstycken rörande denna utredning: tabeller om tillverknings- och förvaltningskostnaden, kostnadsförslag och så vidare. Det kan ju icke komma i fråga, att jag ämnar besvära kammaren med att uppläsa alla dessa handlingar, men om någon af eder, mine herrar, skulle önska taga del af dem, så vore det mig ett nöje att när som helst hålla dem tillgängliga.

Ur denna för mig fullt tillräckliga utredning, som jag naturligtvis fått från autentiskt håll, har jag gjort en liten résumé i form af några särskilda hufvudpunkter, hvilka jag beder att få anföra till kammarens protokoll. Dessa punkter lyda sålunda:

1:o) De pris, hvilka svenska staten hittills betalat och fortfarande måste betala för krutleveranser från enskilda fabrikanter, äro så höga, att behofvet af *sådant krut, som den nuvarande materielen fordrar,* och hvilket dels måste finnas i förråd, dels årligen till öfningsskjutningar förbrukas, ännu långt ifrån kunnat fyllas. Således förefinnes faktiskt nu en brist i påräknadt förråd af detta krut. (Jag såg här om dagen i en tidning att denna brist vid 1887 års slut i rundt tal uppgick till 266,000 kilogram, deraf 212,000 kilogram endast fältkanonkrut. Men dessa siffror refererar jag blott och ansvarar icke för deras rigtighet).

2:o) Att emellertid såväl nu afhandlade brist i statens krutförråd *måste* fyllas samt derefter krutproduktionen så anordnas, att framför allt *detta* förråd och dernäst den för årsförbrukningen erforderliga qvantiteten krut alltid finnes att tillgå, derom lära olika meningar ej kunna uppstå, så vidt man ej vill beröfva oss möjligheten att i behofvets ögonblick till beräknad utsträckning *be-*

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

gagna våra eldvapen. Två alternativ för krutförrådets uppbringande till behörig qvantitet kunna då uppställas, *det ena* att höja anslaget till kruttillverkningen, hvilket anslag för 1887 uppgick till 44,000 kr. förutom 50,000 till salpeteruppköp; *det andra* att med det nuvarande anslagets bibehållande nedbringa tillverkningskostnaden och sålunda till samma pris kunna frambringa större qvantitet krut. Det är detta senare alternativ, som man åtminstone i väsentlig mån kan vinna genom bifall till det nu framlagda förslaget, att staten öfvertager Åkers krutbruk och der sjelf bedrifver tillverkningen, ty de synnerligen noggranna beräkningar, som blifvit uppgjorda öfver kostnaderna för denna tillverkning, visa, att priset pr kilogram krut då i medeltal blir 95 öre i stället för, enligt nu gällande kontraktspris, 1 krona 44 öre. (Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att denna mig meddelade siffra, — 95 öre, är densamma som herr statsrådet nyss meddelade att han funnit i de räkenskaper rörande förvaltningen öfver Åkers krutbrnk, hvilka nu blifvit för krigsstyrelsen tillgängliga).

3:o) Åkers krutbruk befinner sig som det nu står i komplett skick för tillverkning af de fyra minst grofkorniga slagen af krigskrut. Det *kan* äfven, ehuru tills vida ej i större qvantiter, tillverka de båda gröfsta krutsorterna, afsedda för flottans och sjöfästningarnas svårare artilleripjeser. Inga nya byggnader, inga nya maskiner äro således tills vidare behöfliga.

4:o) I följd af den billigare tillverkningskostnaden har (såsom ock herr statsrådet nyss betonade) kunnat beräknas, att hela förvaltnings- och underhållskostnaden för statskrutbruket skulle bestridas af det ordinarie krutanslaget, och således intet nytt anslag för detta ändamål behöfva ifrågakomma. Af statskrutbrukets personal skulle ingen komma på ordinare stat, med deraf följande anspråk på pension m. m.

5:o) Det andra inhemska krutbruket, Torsebro, skulle med all säkerhet ej komma att blifva lidande på konkurrensen från statens sida, *dels* emedan statskrutbruket vid Åker icke utan en forcering, som allt för mycket skulle höja förvaltningskostnaderna, ensamt kunde fylla behofvet, dels ock emedan Torsebro tills vidare ensam tillverkar de gröfre krutsorterna. Härförutom måste såsom ock af Kongl. Maj:ts proposition framgår, af strategiska skäl det ligga i statens intresse, att åtminstone *ett* krutbruk förutom Åker, finnes inom landet. Slutligen bör bemärkas, att, sedan kronan för egen räkning bedrifver tillverkningen på Åker, bör Torsebro kunna påräkna vida större afsättning af handelskrut än hittills varit händelsen.

Detta, mine herrar, är det hufvudsakligaste af de fakta, som jag kunnat framdraga ur den för mig tillgängliga utredningen. Jag har meddelat dem till den kraft och verkan de kunna hafva, då de komma från en enskild kammarmedlem. Men jag upprepar att, om någon af eder, mine herrar, skulle önska taga

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

del af handlingarne i sin helhet, så finnas de för sådant ändamål hos mig tillgängliga.

Då det förslag, som af herr Werner blifvit framställdt och som redan är af Första Kammaren antaget, synes innebära alla garantier för att de farhågor, som utskottet uttalat, icke äro af någon betydelse, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till detsamma.

Herr Danielson: Herr Hörnfeldt nämnde, att statsutskottet tycktes hafva motiverat här på samma sätt som bevillningsutskottet i fråga om herr Hedlunds motion. Jag vill med anledning deraf upplysa, att afdelningen hade ett annat förslag, men detta fick icke understöd i utskottet, och så skrefs motiveringen, medan utskottet arbetade på andra saker. Detta var orsaken, hvarför motiveringen blef så kort.

Hvad nu beträffar sjelfva frågan, så tror jag icke, att de herrar, som yttrat sig för den kongl. propositionen, synnerligt bidragit till att utreda frågan, oaktadt de sagt i allmänna ordalag, att frågan blifvit utredd. En talare på stockholmsbänken yttrade, att det icke behöfves någon annan kalkyl än den, som ligger i tillverkningspriset, och så sade han, att krutbruket icke gått med förlust, men att dess egare ändå kommit på obestånd. Hur står detta tillsammans? Hur tror den ärade talaren då, att priset kan minskas med 39 öre pr kg., då de nuvarande egarne kommit på obestånd genom denna tillverkning. Det behöfves allt utredning för att kunna förklara detta förhållande. Det är visserligen sant, att man i denna kammare kan bevilja stora anslag, utan att det finnes någon utredning — det minnas vi nog från i lördags — så att det skall icke förundra mig mycket, om kammaren äfven bifaller denna framställning, men det må då icke heller förvåna herrarne, att jag hyser mina betänkligheter att vara med om ett sådant beslut. Jag hade trott, att man åtminstone bort se till, hur frågan ställer sig för sjöförsvaret. Riksdagen får ofta bevilja medel för omarbetning af krut. Hvad betyder det annat, än att det finnes öfverflöd på krut? Och ändå säga herrarne, att det är brist på krut. Jag tror således, att frågan icke är så klar, som man här velat framhålla. Det vore icke heller, enligt mitt förmenande, någon så stor olycka, om Åkers krutbruk icke komme i statens ego, efter som staten ju i alla fall besitter åtskilliga platser, der riklig vattentillgång finnes och der ett krutbruk skulle kunna anläggas för samma kostnad, som nu erfordras för inköp af nu ifrågavarande krutbruk. Ty herrarne må säga hvad I viljen, så är det dock ett faktum, att maskinerna vid Åkers krutbruk äro gamla och dåliga, ehuru de fortfarande arbeta och möjligen ännu en tid kunna användas. Men, som sagdt, jag är öfvertygad, att herrarne äro på det klara med ut-

redningen, och att således hvad jag än kan hafva att säga icke har någonting att betyda.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr De Laval: Denna fråga är, ekonomiskt sedt, icke någon stor fråga. Jag tror, att den utredning, som är gjord, hur svag den än säges vara, dock tyder på, att kostnaden för staten icke skulle blifva synnerligt stor. Hvar och en, som sett ett krutbruk, vet, att der icke användas så många arbetare. Maskinerna hållas i gång och fyllas på, men någon större arbetarpersonal kommer icke i fråga. Vi hafva också hört, att någon rad af tjenstemän icke behöfves, derför att den proberare, som redan finnes vid krutbruket, kan fortfarande hafva högsta inseendet öfver tillverkningen. Från ekonomisk synpunkt tror jag således saken reder sig ganska lätt. En betänklighet har jag dock mot förslaget, och den är, att krutbruket icke har det läge, som det i händelse af krig borde hafva. Det borde, enligt min tanke, vara beläget längre in i landet, till exempel i bergslagen. Det ligger nu något för långt österut. Men skola vi vänta, tills vi kunna få ett krutbruk med lämplig belägenhet, så få vi kanske vänta allt för länge. Det är en annan sida af saken, som jag deremot anser vara af större betydelse, och det är, att staten behöfver experimentera sjelf. Beträffande experiments utförande, har jag någon liten erfarenhet af hvad det vill säga, hvad det kostar och hvad som behöfver göras för att komma till något resultat, hur man icke bör ställa och hur man bör ställa för att få ett experiment af något värde. Man kan naturligtvis icke med ett kontrakt binda en enskild tillverkare och låta honom famla i mörkret för att söka realisera en ny idé.

Man kan icke tänka sig, hur harmligt det är att hafva händerna bundna och vara urståndsatt att uträtta någonting derför, att en enskild person eger fabriken eller hvad det nu må vara, der experimenten böra utföras. Jag säger, att *denna* sida af saken är den vigtigaste, och för att visa detta, torde jag från min enskilda erfarenhet icke behöfva anföra mer, än att om aktiebolaget Separator sjelft skulle ordnat de tekniska sakerna, så skulle detta bolag icke haft den framgång det nu har. Jag har en hemlig verkstad för egen del, der de första experimenten göras, och jag tillråder Riksdagen att på samma sätt ordna kruttillverkningen för statens räkning. Trots det att klander har framstälts i afseende på utredningen, hyser jag dock i detta fall det största förtroende för den nu varande representanten för vår krigsstyrelse, och ber, i synnerhet då frågan i ekonomiskt hänseende är mycket liten, att på det lifligaste få tillstyrka bifall till det af Första Kammaren antagna förslaget.

Herrar *Lindmark*, *Lyth* och *Styffe* instämde med herr De Laval.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr Gumælius: Jag blef egentligen uppkallad af representanten från Marks härad och af de mycket vägande ord, han inlade i diskussionen, då han protesterade emot den uppfattningen, att det nya systemet stode i något slags slägtskap med en eller annan anslagsfråga, som blifvit afgjord i den rigtning, regeringen önskat. Jag tycker detta låta betänkligt, då jag tvärtom föreställt mig, att det nya systemets män stödja det nya systemets regering och att det borde vara den ärade talaren kärt att för sin del dertill kunna medverka. Nu hörde jag emellertid till min förvåning, att han röstat mot en betydande fråga, som förr framkommit från regeringen och som nu, ehuru visserligen väckt af enskild motionär, dock vunnit understöd af ett par utaf herrar statsråd och sålunda låg regeringen om hjertat.

Hvad nu beträffar det föreliggande förslaget, att för statens räkning inköpa Åkers krutbruk, har jag af dem, som förordat saken, hört, att det vore en god affär, bland annat, derför att kronan för närvarande betalar för krut 1,44 för kilogram, under det att i utlandet, der vederbörande stater hafva egna krutbruk, krutet från dem erhålles vida billigare, såsom för 66 öre eller åtminstone för 70, 80 eller 90 öre för kilo och alldeles undantagsvis betingade en kostnad af 1 krona eller några öre derutöfver. I Sverige skulle följaktligen priset ställa sig bortåt dubbelt högre än medelpriset i utlandet. Häraf borde, enligt det nya systemet, följden blifva, att krut skulle i Sverige beläggas med en hög skyddstull och detta så mycket mera som krutfabrikationen synes icke hafva burit sig vid det krutbruk, som är i fråga, och då kanske icke heller vid något annat krutbruk i vårt land. Vill man nu icke åsätta skyddstull på denna vara och ej heller köpa krut från utlandet, der det fås billigare, men hvaremot en del »fosterländska» skäl kunna anföras, så finnes det ännu en möjlighet att utjemna förhållandet, nemligen att till staten öfverlemna ett krutbruk, hvarest det krut, som nu kostat 1,44, sedan skulle kunna tillverkas åt staten — efter dess billigare arbetssätt! — för 0,95, medförande en vinstutsigt af 49 öre pr kilo. Om saken ordnas på det sättet, då man på detta område icke vill gå in på tullfrågan, och om det billiga arbetssättet förverkligas och om inga andra krutbruk lida ondt af anordningen, så är ju allt väl beställdt och bör ifrån fosterländsk synpunkt godt kunna försvaras. Det invändes, att krutbruket icke vore under krig väl beläget i Södermanland, och att det hade varit bättre, om det legat mera skyddadt, längre in i landet, och så har man också sagt, att här icke finnes mer än två krutbruk, Åkers och Torsebro. Men här finnes verkligen ett par till och långt inne i bergslagen. Gyttorps krutbruk i Nora bergslag samt Ramsbergs krutbruk i Ramsbergs bergslag, och jag tror, att ett krutbruk äfven finnes i Filipstads bergslag. De der bruken ligga aflägset för fiender, så att det kunde kanske vara att tänka på, om detta ej går, och

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

ett af dem tror jag också skulle kunna erhållas för temligen billigt pris.

Jag tycker verkligen, ehuru jag från min ståndpunkt icke har så mycket skäl, som talaren från Marks härad, att söka i min ringa mån stödja det nya systemets regering, att när den framlägger ett förslag, sådant som detta, för hvilket den är intresserad och hvilket går ut på att, utan anlitande af nya anslag, göra hvad regeringen anser vara en god affär af vigt för det allmänna, så borde man ej dertill säga nej, och särskildt kunde det väntas, att riksdagsmannen från Mark skulle så vara en af de förste och bidraga till bifall åt denna regerings önskan. Men det har icke talaren från Marks härad gjort och den framstående talaren i samma parti, hvilken just nu begär ordet, sade för en stund sedan in amplissima forma, att regeringen för detta sitt förslag borde få en baklexa. Uttrycket föll sig visserligen icke fullt så; ordet »baklexa» användes icke, men det var dock meningen. Jag tycker att det från deras ståndpunkt är underligt. För min del anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, med den modifikation deri, som antagits af Första Kammaren.

Herr Danielson: Jag verkligen beklagar att den siste talaren icke kan yttra sig utan att tala om partistrider, att man skall stödja regeringen, tullsystemet och dylikt. Det der är verkligen alldeles utslitet. Har den värde talaren haft något tillfälle att stödja regeringen, så må det vara hans sak. Jag har för min del den åsigten att man icke bör stödja regeringen annat än när den har rätt. Vill man fordra något annat af mig, så vill jag icke vara med derom. Sak är sak och till den tycker jag man har att hålla sig och icke till något annat.

Jag har icke klandrat regeringen, icke ens sagt ett ord, som kan tydas derpå, och utskottet säger ingenting annat än att det fattas fullständig utredning i frågan.

Jag tror derför att den ärade talaren gerna kan fundera på något annat än det af honom framhållna utslitna ämnet. Det passar sig icke rätt väl att längre hålla på dermed.

Häruti instämde herr *Månsson*.

Herr Bratt: Den högt ärade representanten från ön Öland framstälde det spörsmålet huru det kunde vara möjligt att krutbruket gått med vinst och egaren kommit på obestånd. Jag är händelsevis i tillfälle att besvara den frågan.

Krutbruket har verkligen gått med vinst hela tiden. Att egaren kommit på obestånd är ett bedröfligt faktum, men har berott af helt andra omständigheter, hvilka icke hade det minsta med krutbruket att skaffa. Krutbrukets räkenskaper visa att det gått med vinst — och *betydlig* vinst.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr vice talmannen Sven Nilsson: Det är visst möjligt att den siste talaren har rätt att Åkers krutbruk gått med vinst. Det är något, som jag icke kan gifva mig till att utreda. Men jag föreställer mig också att när man vill realisera en sak, så framställer man den så bra som möjligt och åtminstone icke värre än den är. Men när det andra krutbruket, som jag mycket väl känner till, nemligen Torsebro, med bättre maskiner än Åkers krutbruk eger och med bättre skötsel icke kunnat förtjena ett enda öre på sin tillverkning, så föreställer jag mig att vid Åkers krutbruk affären icke heller är så lysande, och att staten icke skall vinna utan tvärtom förlora på kruttillverkningen i egen verkstad, i synnerhet om, såsom talaren på stockholmsbänken betonade, man hufvudsakligen skall inlåta sig på experiment. Det är helt enkelt omöjligt.

Jag hade icke trott att denna fråga vore af sådan vigt, att det kunde blifva tal om att i den saken gifva regeringen ett förtroendevotum eller icke. Jag har den föreställningen att det icke behöfves några förtroendevota, utan jag anser att representationen icke har annat än att följa sin öfvertygelse, när en fråga framlägges till behandling i Riksdagen. Jag skulle för min del önska, att man för all framtid blefve fri från den frågan, huruvida man vill gifva regeringen ett förtroendevotum eller icke och jag vill hoppas att Riksdagen alltid skall handla sjelfständigt och i enlighet med sin öfvertygelse om hvad som är rätt och billigt.

Herrar *Nilsson* i Skärhus, *Björkman*, *Erickson* i Bjersby, *Andersson* i Löfhult, *Wieslander* och *Petersson* i Dänningelanda instämde med herr vice talmannen.

Herr Bratt: Äfven de tvifvelsmål herr vice talmannen nu uttalade skulle jag vara i tillfälle att skingra. Han yttrade sin förundran öfver huru det var möjligt att Torsebro krutbruk icke gått med någon vinst, ehuru det hade bättre maskiner än Akers bruk. Jag har här i min hand Torsebro bruks revisionsberättelse för 1886 och beder att få ställa den till herr vice talmannens disposition. Jag tror den skall vara fullkomligt upplysande i detta fall, men jag vill af flere skäl ej ifrågasätta att här uppläsa densamma.

Herr Lasse Jönsson: Jag kunde icke rigtigt höra hvad talaren på göteborgsbänken sade om förhållandena med Torsebro bruk, men jag tror han sade att sista revisionsberättelsen skulle ådagalägga att detta bruk haft behållning. Så är dock ej förhållandet; ty sedan det nya bolaget öfvertog affärerna och man anskaffat förbättrade maskiner, har det faktiskt icke varit

någon behållning under de sista åren, utan har bolaget lagt ned flera hundra tusen kronor, utan att ens vänta sig någon behållning deraf. På samma gång staten nu öfvertager Åkers bruk, anser sig detta bolag totalt ruineradt, om icke de beställningar, det förut haft från staten, fortsättas. Det har nemligen baserat sig på att det skulle hafva samma rättigheter som Åker till statens beställningar, men det har likväl icke hittills haft den allra ringaste utdelning och måste derför, i samma stund staten upphör med sina beställningar, blifva totalt ruineradt. Jag anser det högst origtigt af staten att så ruinera en affär, och öfvertager staten det ena krutbruket, bör den också hålla det andra skadeslöst. Jag har också här liksom talaren på göteborgsbänken en promemoria i saken; men fastän den icke är så lång, skall jag dock icke besvära kammaren med att läsa upp den, utan vill i likhet med honom inbjuda hvem som vill att taga del af denna handling, som visar, att det icke är någon lysande affär. När det nu icke bär sig för två enskilda bolag, som sträfva att få arbete och säkerligen iakttaga alla möjliga besparingar, huru kan man då tänka sig, att det skall bli någon affär för staten? Har det någonsin visat sig, att staten sköter sina affärer bättre än enskilda? Nej! Derför varnar jag herrarne för att köpa det föreslagna krutbruket, isynnerhet när, såsom talaren på stockholmsbänken sade, det här är fråga om att göra hvarjehanda experiment. Dessa experiment skola nog bli dyra och föranleda ännu större förluster. Derför yrkar jag bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

I detta yttrande instämde herr *Truedsson*.

Herr Bratt: Jag vill endast gent emot den siste talarens anförande anmärka att han hade fullkomligt rätt, då han yttrade att han icke hade hört hvad jag sade. Jag har icke talat ett ord om Torsebro bruk. Jag sade endast, att revisionsberättelsen för 1886 vore tillgänglig för den, som önskade taga kännedom derom samt att dess innehåll kunde skingra herr vice talmannens tvifvelsmål.

Herr De Laval: Med anledning af hvad tvenne talare yttrat om faran af de experiment, jag ansåg böra göras vid ifrågavarande krutbruk, vill jag fråga: är strutsen säkrare, när han sticker hufvudet mellan vingarne och icke ser något? Bör man icke ha faran för sina ögon och derför ställa sig i nivå med utlandet äfven i afseende på kruttillverkningen, och är man icke skyldig att skaffa sig ett godt krut, som behöfves för våra kanoner och gevär i händelse af krig? Detta bör vara det förnämsta motivet. Om man har dåligt krut, hvad tjenar det då till att man har godt materiel? Det billigaste sättet är derför

Angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk. (Forts.)

att staten skaffar sig ett eget krutbruk och der genom experiment söker följa med utlandets framsteg i kruttillverkningen. Den som har minsta begrepp om hur det var för Ahlströmer att stjäla sig från England med maskiner och under hvilka förhållanden de första pappersmaskinerna togos in, förstår, att det förhåller sig på samma sätt äfven med kruttillverkningens hemligheter. Men nu för tiden har man kanske icke samvete att sålunda stjäla sig till konsten, men i så fall måste man experimentera, måste med egna krafter skaffa sig goda arbetsmetoder. Hvad Torsebro beträffar, så är det alls icke meningen, att Åker skall fylla hela Sveriges behof af krut, utan Torsebro kommer nog att behålla sina beställningar, men om staten får eget krutbruk, så medför det just den fördelen att man kan göra dessa nödvändiga experiment och bidrager dessutom att nedtrycka priset. Jag yrkar fortfarande på det lifligaste att *just* för dessa experiments skull staten må skaffa sig eget krutbruk. Hade detsamma legat i bergslagen, skulle det visserligen varit fördelaktigare, men bättre något än intet. Jag yrkar fortfarande bifall till herr Werners förslag.

Herr Gumælius: Det är icke för att vidare yttra mig i sjelfva frågan, som jag nu begärt ordet en gång till, utan för att inlägga en gensaga för min egen del mot den egendomliga ton, hvarmed en medlem af kammaren för en stund sedan tillät sig tilltala mig, en ton som vi för öfrigt icke sällan från samma håll fått höra under detta riksmöte. Förra riksdagen var den talaren i oppositionen och han begagnade då rikligt tillfället att visa det. Nu sitter han vid magten och nu säger han ifrån, att han icke tycker om opposition af andra; det är något som är »förlegadt» och icke vidare får komma i fråga. Han kan ju ha den åsigten för sin egen räkning, men den är naturligtvis icke bestämmande för andra och kan icke hindra dem från att begagna sin grundlagsenligt fria yttranderätt.

Herr Danielson: Ja, grundlagen borde den värde talaren icke hafva åberopat, då han började med det förklarande att han begärt ordet icke för att tala i saken. Jag vill blott hänvisa honom till grundlagens bestämmelser, som bjuda oss såsom riksdagsmän att *endast* yttra oss i sak. Jag vill för öfrigt icke inlåta mig på att byta ord med honom, ty det tjenar ingenting till. Hans ton tror jag många gånger har varit konstigare än andras.

Ofverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet och dels slutligen på bifall

till det af herr Werner under öfverläggningen framstälda särskilda förslag; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef begärd och försiggick, sedan till kontraproposition antagits yrkandet om bifall till herr Werners förslag, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Angående inköp för statens räknins af Åkers krutbruk. (Forts.)

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i dess utlåtande n:o 58,

röstar Ja;

Den det ej vill,

röstar Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit herr Werners under öfverläggningen framstälda yrkande.

Omröstningen utföll med 114 ja och 77 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 4.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Företogs handläggning af lagutskottets memorial n:o 46, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående 1 och 2 punkterna i utskottets utlåtande n:o 43 öfver väckta motioner om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

I utlåtande n:o 43, i anledning af väckta motioner om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, hemstälde lagutskottet *dels* i 1 punkten, att en af herr L. P. Larsson i Berga väckt motion om ändring af de allmänna grunderna för den kommunala rösträtten på landet icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, *dels och* i 2 punkten att Riksdagen ville, med bifall till en af herr J. A. Johansson i Strömsberg afgifven motion, för sin del antaga följande

Förordning

angående ändrad lydelse af §§ 11 och 59 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 11 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådan nämnda § lyder i kongl. kungörelsen den 8 september 1868, samt § 59 i samma förordning, sådan denna paragraf lyder i kongl. kungörelsen den 17 mars 1882, skola hafva följande ändrade lydelse:

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

§ 12.

Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal; *dock, att der för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, hvilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, annan grund, än den för utgörande af kommunalutskylder i allmänhet gällande, finnes särskild stadgad, röstvärdet skall vid beslut öfver ärenden, som röra sådana besvär, beräknas efter den särskildt bestämda grunden.*

§ 59.

Kommunalnämden skall verkställa fyrktalssättningen och deröfver upprätta en längd, upptagande, särskildt för hvarje skattskyldig och i särskilda kolumner: för i mantal satt jord, för jordbruksfastighet utan mantal och för annan fastighet debiterad bevillning enligt art. II i bevillningsstadgan (eller der bevillning ej utgår, det belopp, som, uträknadt efter taxeringsvärdet, mot sådan bevillning svarar); för öfriga beskattningsföremål debiterad enahanda bevillning; det åsatta fyrktalet för i mantal satt jord; fyrktalet för jordbruksfastighet utan mantal; fyrktalet för annan fastighet; fyrktalet för alla öfriga beskattningsföremål och summan af den skattskyldiges fyrktal; allt på sätt det under litt. A. bifogade formulär till fyrktalslängd närmare utvisar.

Denna längd, som ligger till grund för kommunalutskyldernas debitering, utgör med iakttagande af de bestämmelser och undantag §§ 8, 9 *och 11* innehålla tillika kommuns röstlängd. I den för anmärkningar afsedda kolumn antecknas, om och på hvilken grund i följd af dessa bestämmelser någon i längden uppförd skattskyldig icke eger utöfva rösträtt. Längden upprättas i två exemplar, af hvilka det ena i sockenstugan anslås och det andra hos kommunalnämden förvaras.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade Första Kammaren godkänt båda de omförmälda punkterna i utlåtandet, hvaremot Andra Kammaren, med afslag å hvad utskottet i dessa punkter hemstält, godkänt den vid samma punkter fogade, af herr Lilienberg m. fl. afgifna reservationen, hvari hemställdes om antagande af följande

»Förordning

angående ändrad lydelse af §§ 11 och 59 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 11 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådan nämnda § lyder i kongl. kungörelsen den 8 september 1868, samt § 59 i samma förordning, sådan denna § lyder i kongl. kungörelsen den 17 mars 1882, skola hafva följande ändrade lydelse:

§ 11.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal; *dock att, der för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, hvilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, annan grund, än den för utgörande af kommunalutskylder i allmänhet gällande finnes särskildt stadgad, röstvärdet skall vid beslut öfver ärenden, som röra sådana besvär, beräknas efter den särskildt bestämda grunden. Ej må någon utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar mot en tiondedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden, eller i något fall för högre röstetal, än det, som enligt röstlängden sammanräknadt tillkommer öfrige röstegande. Uppkommer vid sådan beräkning af rösträtt bråktal, skall det bortfalla.*

§ 59.

Kommunalnämnden skall verkställa fyrktalssättningen och deröfver upprätta en längd, upptagande, särskildt för hvarje skattskyldig och i särskilda kolumner: för i mantal satt jord, för jordbruksfastighet utan mantal och för annan fastighet debiterad bevillning enligt art. II i bevillningsstadgan (eller, der bevillning ej utgår, det belopp, som, uträknadt efter taxeringsvärdet, mot sådan bevillning svarar); för öfriga beskattningsföremål debiterad enahanda bevillning; det åsatta fyrktalet för i mantal satt jord; fyrktalet för jordbruksfastighet utan mantal; fyrktalet för annan fastighet; fyrktalet för alla öfriga beskattningsföremål och summan af den skattskyldiges fyrktal; allt på sätt det under litt. A bifogade formulär till fyrktalslängd närmare utvisar.

Denna längd, som ligger till grund för kommunalutskyldernas debitering, utgör med iakttagande af de bestämmelser och undantag §§ 8, 9 *och 11* innehålla, tillika kommuns röstlängd. I den för anmärkningar afsedda kolumn antecknas, om och på hvilken grund i följd af dessa bestämmelser någon i längden uppförd skattskyldig icke eger utöfva rösträtt. Längden upprättas i två exemplar, af hvilka det ena i sockenstugan anslås och det andra hos kommunalnämnden förvaras».

Med anledning af kamrarnes sålunda fattade skiljaktiga beslut i ämnet, hemstälde utskottet i nu föreliggande memorial:

att kamrarne, Andra Kammaren med frånträdande af sitt förut fattade beslut beträffande § 11, måtte förklara, att Riksdagen för sin del antagit följande

Förordning

angående ändrad lydelse af §§ 11 och 59 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 11 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådan nämnda § lyder

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

i kongl. kungörelsen den 8 september 1868, samt § 59 i samma förordning, sådan denna § lyder i kongl. kungörelsen den 17 mars 1882, skola hafva följande ändrade lydelse:

§ 11.

Röstvärdet skall beräknas efter det en hvar röstegande åsatta fyrktal; *dock att, der för deltagande i sådana besvär, som åligga alla, hvilka inom kommunen erlägga kommunalutskylder, annan grund, än den för utgörande af kommunalutskylder i allmänhet gällande, finnes särskild stadgad, röstvärdet skall vid beslut öfver ärenden, som röra sådana besvär, beräknas efter den särskildt bestämda grunden.*

§ 59.

Kommunalnämnden skall verkställa fyrktalssättningen och deröfver upprätta en längd, upptagande, särskildt för hvarje skattskyldig och i särskilda kolumner: för i mantal satt jord, för jordbruksfastighet utan mantal och för annan fastighet debiterad bevillning enligt art. II i bevillningsstadgan (eller der bevillning ej utgår, det belopp, som, uträknadt efter taxeringsvärdet, mot sådan bevillning svarar); för öfriga beskattningsföremål debiterad enahanda bevillning; det åsatta fyrktalet för i mantal satt jord; fyrktalet för jordbruksfastighet utan mantal; fyrktalet för annan fastighet; fyrktalet för alla öfriga beskattningsföremål och summan af den skattskyldiges fyrktal; allt på sätt det under litt. A bifogade formulär till fyrktalslängd närmare utvisar.

Denna längd, som ligger till grund för kommunalutskyldernas debitering, utgör med iakttagande af de bestämmelser och undantag §§ 8, 9 *och 11* innehålla, tillika kommuns röstlängd. I den för anmärkningar afsedda kolumn antecknas, om och på hvilken grund i följd af dessa bestämmelser någon i längden uppförd skattskyldig icke eger utöfva rösträtt. Längden upprättas i två exemplar, af hvilka det ena i sockenstugan anslås och det andra hos kommunalnämden förvaras.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Månsson: Jag kan icke stillatigande låta det här förslaget passera, ty det missförhållande, som man egentligen velat hafva afhjelpt, har dermed icke blifvit rättadt, utan endast det, att de, som skatta blott för en fjerdedel af vissa beskattningsföremål, icke tillåtas att rösta för hela sitt fyrktal. Men den åsyftade begränsningen har deremot icke vunnits. Man sträfvar ju efter att få den olika beskattningsgrunden rättad dit hän, att alla skola betala till utgifter lika efter sin inkomst. Går man nu och ändrar kommunallagen på detta sätt som här föreslås, skall man säkert

länge mötas af den invändningen, då yrkanden göras på ändring i skattegrunden, att vi så nyligen ändrat kommunallagen i öfverensstämmelse med nuvarande grunden, att ingen förändring i skatteväsendet bör för närvarande i fråga komma. Bättre synes mig derför vara att ej biträda Första Kammarens beslut; och då dertill kommer att sagde kammare förkastat den del af Andra Kammarens beslut hvarigenom ingen skulle få rösta för mera än $^1/_{10}$ af kommunens hela röstetal, så kan jag för min del icke vara med om detta förslag och anser, att kammaren bör vidblifva sitt förut i frågan fattade beslut. Hela saken bör hellre få förfalla, än att antaga ett förslag, som icke innefattar förbättringar, efter hvilka vi sträfva. Jag yrkar afslag på hela betänkandet.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

Herr Wendt: Jag ber få fästa uppmärksamheten på, att denna fråga är af rent formel beskaffenhet. Som vi se af betänkandet, afser den två motioner, hvilka varit under lagutskottets behandling, i hvar sin särskilda punkt. I Första Kammaren bifölls utskottets utlåtande i båda punkterna. Vid behandlingen i denna kammare sammanslogos begge frågorna i en, till följd af en reservation, som var afgifven i lagutskottet, och dervid fattades det beslut vi här se. Således är den ena motionen bifallen i båda kamrarne och den andra afslagen i den ena och bifallen i den andra kammaren. Om memorialet således icke bifalles här så, som lagutskottet nu föreslagit, skulle hela frågan hafva förfallit. Det är detta, som lagutskottet velat förekomma genom den föreslagna sammanjemkningen, och jag tager mig derföre friheten yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pehrson i Törneryd: Den formella sidan af frågan har den sista talaren berört, och jag kan derför så mycket hellre gå förbi densamma.

Det återstår att tillse om förslaget är sådant att man bör antaga det eller icke.

Jag kan icke neka till att herr Ivar Månsson kan hafva rätt uti hvad han nyss anförde, och skulle ett antagande af denna mindre förändring i den kommunala rösträtten medföra ett dröjsmål för den så länge efterlängtade lösningen af den kommunala rösträttsfrågan i sin helhet, hvilken farhåga måhända ej är alldeles ogrundad, så torde ingen olägenhet vara vid att låta denna mindre del af frågan anstå tills vidare. Härmed har jag antydt, att jag anser det vara mindre vigtigt, om det föreliggande förslaget antages eller afslås, men har detta oaktadt ansett mig böra biträda detsamma vid ärendets behandling inom utskottet, såsom varande en sammanjemkning af kamrarnes för några dagar sedan fattade olika beslut.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Om genom antagande af detta förslag, den större reformen eller frågan om den kommunala rösträttens inskränkning skulle undanskjutas för en längre tid, då skulle jag vara den förste att motsätta mig detsamma. Men jag tror icke, att med Riksdagens nu varande sammansättning antagandet af detta förslag skulle hafva en sådan verkan. Förslaget står i fullständig öfverensstämmelse med nu gällande lag i ämnet, eller lagen om byggande af kyrka och prestgård, hvarföre det är alldeles nödvändigt att nu antaga detta förslag, på det att ej rösträtt må utöfvas för större del än som man bidrager till i utgiftsväg. Jag kan aldrig tro, att det kan medföra att någon fara i det afseende, som herr Ivar Månsson påpekat, kan uppkomma. På detta skäl vill jag tillstyrka kammaren att antaga utskottets förslag.

Herr Johansson i Strömsberg: Då denna fråga sista gången var föremål för kammarens behandling, var det af vissa skäl, som jag icke yttrade mig i densamma, oaktadt jag var motionär. Nu deremot ber jag att få säga några ord.

Då jag tog mig friheten att väcka denna min nu omhandlade motion, så var det för att få det missförhållande rättadt, att en person kunde få rösta för högre fyrktal än han betalade för, hvilket nu är fallet. Utskottet, hvilket också insåg, att det af mig påpekade missförhållandet borde rättas, tillstyrkte min motion, men en märkvärdig reservation åtföljde detta utskottets betänkande. De ärade reservanterna hade nemligen sammanblandat min motion med inskränkning i den kommunala rösträtten i allmänhet, ehuru det synes mig, att dessa frågor icke alls kunna sammanblandas. Som herrarne minnas, antog Första Kammaren utskottets förslag, men denna kammare biföll reservationen. Nu hafva vi dock fått ett utskottsbetänkande, som är fritt från reservationer, och det är till detta betänkande, som jag anhåller att få yrka bifall. Jag anser äfven, att det skulle vara ett tillmötesgående mot Första Kammaren att nu antaga detta förslag. Herrarne må väl icke tro, att Första Kammaren vill ingå på någon inskränkning af den kommunala rösträtten i allmänhet, hvilken dock åtföljes af betalningsskyldighet, om icke denna kammare vill gå in på detta förslag. Frågan är icke af så ringa betydelse, som mången tror. Som herrarne se, var det 1885 tvåhundraåtta kommuner, der inkomstfyrkarne utgjorde majoritet, och ganska många sådana kommuner hafva sedan tillkommit. Att nu dessa personer, som skatta för inkomst, skola hafva rätt att rösta för hela sitt fyrktal och icke behöfva deltaga i kostnaderna med mer än en fjerdedel af fyrktalet, anser jag vara ganska orätt. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

Herr Danielson: Jag ber också få yrka bifall till detta förslag. Det är visserligen icke fullt rättvist, men det är bättre att taga hvad man kan få än att förkasta alltsammans. Derför yrkar jag bifall till memorialet.

Herr Stjernspetz: Jag vill visst icke för min del klandra, att lagutskottet framstält ett sammanjemkningsförslag; men då dermed icke skulle vinnas hvad denna kammare just åsyftat, anser jag det icke vara med denna kammares värdighet förenadt att bifalla detsamma, hvarföre jag, hos herr talmannen anhåller om afslag.

Herr Persson i Mörarp: Jag vill visst icke gå så långt som den siste talaren, att jag skulle anse det vara kammaren ovärdigt att antaga förslaget, men jag skall villigt erkänna, att det kan vara skäligen likgiltigt, hvilketdera kammaren gör, antingen den bifaller eller afslår förslaget, ty jag är öfvertygad om, att det icke har någon särdeles stor betydelse. Men då den ena af motionärerne påstått, att det var betalningsgrunden för de kommunala utskylderna, som låge till grund för rösträtten, så vågar jag påstå, att så icke är förhållandet. Vi skola komma ihåg att det finnes femtio till sextio kommuner i landet, der en enda person kan öfverrösta kommunens öfriga medlemmar. Detta kan inhemtas af statistiska uppgifter, som visserligen äro gamla, men förhållandena i detta afseende hafva nog icke förändrat sig. Då så är fallet, ber jag få fästa uppmärksamheten på, att en sådan kommunalmedlem röstar för det hela, men betalar endast hälften, eller något derutöfver och det är äfven personliga besvär, han kan genom sitt öfvervägande röstetal ålägga andra inom kommunen. Han kan ålägga hvilken mindre röstberättigad kommunmedlem som helst att utgöra sådana personliga besvär som t. ex. fjerdingsmansbefattningen, ledamotskap af kommunalnämnden m. m., medan han helt och hållet kan befria sig sjelf från dylika uppdrag. Det är således icke på alla ställen, som röstgrunden och betalningsgrunden är densamma. Mig är det som sagdt skäligen likgiltigt, hvad kammaren beslutar, antingen det blir bifall eller afslag, men det ber jag att få säga såsom min enskilda mening, att man har rätt, då man påstår, att man härigenom på en längra tid undanskjuter den större af oss efterlängtade reformen. Emellertid vill jag, då yrkande på afslag är framställdt, få understödja detta.

Häruti förenade sig herrar vice talmannen *Sven Nilsson*, *Folke Andersson*, *Olsson* i Kyrkebol och *Andersson* i Hasselbol.

Herr Jonsson i Myre: Herr talman! Det hade visserligen varit önskligt, att reservanternas förslag antagits, så att

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

ingen kunnat utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar mot en tiondedel af kommunens hela röstetal, men då Första Kammaren icke ansett sig kunna medgifva detta, så återstår ingenting annat än att bida tiden och till nästa år framlägga förslag i samma syfte. Det finnes nemligen många och betydliga kommunalutskylder för åtskilliga byggnader m. m., deri en del fyrkar för öfriga beskattningsföremål icke behöfver betala mer än för en fjerdedel af fyrktalet och röstar efter hela fyrktalet. Jag anser det vara bättre att taga hvad som bjudes än att få intet. Den föreslagna förändringen anser jag fördelaktig derigenom att ingen får utöfva rösträtt i fråga om utgifter till hvarje större fyrktal än han deltager för i utgifterna. Den som i vissa utgifter deltager blott för en fjerdedel af fyrktalet, får enligt föreliggande förslag icke heller rösta för mera än en fjerdedel.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lilienberg: Jag är hes och kan således icke göra min stämma hörd inom kammaren, hvarför jag nödgas inskränka mig till att på det enträgnaste anhålla om bifall till utskottets betänkande, på det att åtminstone denna lilla reform nu må blifva genomförd.

Herr Danielson: Det är visserligen endast inom ett jemförelsevis ringa antal kommuner, der det förekommer att en enda person eger ett öfvervägande röstetal. Det kan möjligtvis förekomma i Skåne och Blekinge, men i den ort, jag tillhör, är förhållandet helt annorlunda. I alla fall är det en oegentlighet, att en person röstar för hela sitt fyrktal, då han slipper betala för mer än en fjerdedel. För min del kan jag icke se annat än, att man i detta fall bör vidtaga någon rättelse, och på grund deraf ber jag få yrka bifall till utskottets förslag. Kunna vi sedermera få något mera, så är det så mycket bättre.

Herr Jansson i Krakerud: Jag skall förena mig med dem, som yrkat bifall till den föreliggande punkten. Ingen af dem, som hittills haft ordet, har kunnat påstå, att icke förslaget innebär en fördelaktig och rigtig åtgärd. Man har endast sagt, att om detta förslag antoges, skulle det lägga hinder i vägen för antagandet af de större reformerna i detta afseende, men för att åstadkomma dessa reformer lärer man väl få vänta till dess Första Kammaren går in derpå. För min del kan jag icke förstå, att Första Kammaren går in på denna reform, som föreslagits i 11 §, med anledning deraf att Andra Kammaren afslagit detta, ty mig förefaller det, att Första Kammaren kommer att säga; när I icke viljen hafva denna reform, som man erbjudit eder, skolen I heller icke få något mer. Jag tror derföre, att man bör taga, hvad man kan få, och sedan komma med ett förslag till nästa

år och då söka beveka Första Kammaren att gå oss till mötes i den antydda rigtningen.

Jag yrkar bifall till det föreliggande förslaget.

Om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. (Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs och bifölls bevillningsutskottets betänkande n:o 15, angående stämpelafgiften.

§ 6.

Slutligen föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6 (i samlingen n:o 35), i anledning af väckt motion om aflåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t behagade låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till inrättande af en styrelse för förvaltningen af ärenden rörande jordbruket och dess binäringar.

Utskottet hemstälde, att berörda inom Andra Kammaren af herr *G. F. Östberg* väckta motion, icke måtte vinna Riksdagens bifall.

I fråga härom yttrade:

Herr Östberg: Den som genomläst utskottets förslag, torde nog hafva funnit, att dess framställning är synnerligen sväfvande. Man skulle verkligen kunna tro, att utskottet icke haft något intresse för den organisationsfråga, som förut varit föremål för kammarens debatt och nu af mig blifvit anyo bragt på tal. Jag misstänker emellertid, att utskottet ansett, att Riksdagen nu är så långt framskriden, att det derför ej vore skäl att göra mycket vid saken. Det är nog sant att så är, men icke desto mindre anhåller jag med hänsyn till frågans stora vigt och betydelse få med några ord försvara min motion. Jordbrukarnes önskningar och jordbruksnäringens behof hafva till föremål tvenne olika frågor; den ena att söka erhålla en målsman i konungens råd, och den andra att få de administrativa frågor, som nu tillhöra landtbruksakademien, öfverflyttade på någon myndighet, som är lämpligare organiserad för ändamålet än hvad landtbruksakademien är.

Dessa begge saker äro naturligtvis nära förenade med hvarandra, men de äro likväl olika. Regeringen har vid denna riksdag sökt lösa dessa båda frågor på samma gång och har framlagt ett förslag, enligt hvilket icke blott ett nytt statsdepartement skulle inrättas, utan äfven de administrativa ärendena öfverflyttas till

en särskild byrå under detta departement. Det framlagda förslaget har varit utarbetadt med den omsorg och talang, som utmärker alla framställningar, hvilka under den nuvarande civilministerns tid kommit från hans departement, men Riksdagen har likväl icke velat godkänna förslaget. Orsakerna dertill hafva varit tvenne. Den ena, att man ansett, att de två konsultativa statsråden, som skulle återstå, blefv alldeles otillräckliga, och den andra, att man motsatt sig att lemna statsdepartementet administrativ befogenhet. Detta har hittills icke varit vanligt, och man har ansett det vara mindre lämpligt att införa en sådan ny princip i förvaltningen. Dessa anmärkningar mot förslaget hafva af kamrarnes mest förfarne män med mycken styrka framhållits, och det vill derföre synas mig som om vidare förslag till frågans lösning på denna väg icke kan vara att förvänta från Kongl. Maj:t. Utskottet har emellertid haft en annan uppfattning, då det säger, att det nu afgifna förslaget »icke desto mindre torde snart komma att i någon förändrad form framläggas för Riksdagen». Jag är öfvertygad derom, att, om Kongl. Maj:t skall framlägga något förslag i detta afseende, det bör ske i den rigtning, som jag föreslagit, och jag tror äfven att man lämpligast bör lösa de begge frågor, jag vidrört, hvar för sig.

Jag har tänkt mig, att man nu kunde låta frågan om ett nytt departement anstå och först lösa frågan om ordnande af de administrativa göromålen rörande jordbruket. Jag har velat nu framställa det förslag, som föreligger, derför att jag ansett tidpunkten lämplig, enär Riksdagens ledamöter under denna riksdag satt sig in i dessa frågor och har till och med ifrågasatt att Riksdagen efter afslag å den kongl. propositionen hade skyldighet att säga Kongl. Maj:t, huru den föreliggande frågan enligt Riksdagens mening borde lösas. Utskottet säger här, att Riksdagen skulle genom att biträda mitt förslag förklara sig beredvillig att inslå på en väg, som går i alldeles motsatt rigtning mot den, som förut förordats såsom önskvärd. Om man ser på Kongl. Maj:ts proposition i ämnet 1885 och i år, kan man väl finna, att Kongl. Maj:t tänkt sig, att departementet skulle få de administrativa ärendena om hand, men hushållningssällskapen och andra, som före år 1885 gjort framställningar i ämnet, hafva endast behandlat frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, men icke inlåtit sig på andra sidor af saken. Vid denna riksdag hafva äfven en mängd uttalanden gjorts, som strida mot Kongl. Maj:ts uppfattning, så att man alldeles icke kan säga, att det finnes någon allmän mening att dessa frågor böra lösas på det sätt, som Kongl. Maj:t föreslagit.

Jag vill dessutom betona, att upprättandet af en styrelse för landtbruksärenden icke skulle lägga minsta hinder i vägen för ett nytt statsdepartement. Man kan ju alldeles oberoende af jordbruksstyrelsen upprätta en ministèr för jordbruk och näringar,

vare sig man vill öka statsrådens antal med en ledamot eller man vill söka omreglera ärendenas fördelning mellan departementen, så att ett statsråd finge hufvudsakligen egna sig åt frågor, rörande näringarne. Man kan, såsom under debatten i denna kammare påpekats öfverflytta en del ärenden från civildepartementet till justitiedepartementet eller, såsom af en annan talare antyddes, åvägabringa en sammanslagning af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen. Mitt förslag skulle alltså icke innebära något hinder för vinnande af önskningsmålet att få en särskild målsman inom konungens råd för jordbruket gemensamt med handeln och industrien.

Jag tror, att man i allmänhet bör hafva klart för sig, att man icke nu bör söka åstadkomma en gemensam förvaltning af jordbrukets och industriens angelägenheter. Utskottet säger i sitt betänkande, att en sammanslagning af dessa näringar under en gemensam förvaltning vunnit af både konung och Riksdag erkännande, och att det således varit ett fel af mig att icke söka åstadkomma en sådan gemensam styrelse. Jag tror, att utskottet har en origtig uppfattning i detta fall. Något bestämdt erkännande af fördelen utaf en sammanslagning har jag icke hört. Det är visserligen föreslaget, men man har aldrig lagt någon särskild vigt på, att de skulle vara förenade. Det förefaller mig derför, att man mycket väl skulle kunna ordna jordbrukets angelägenheter först och sedan de öfriga näringarnes. Det vore för öfrigt ingen ting, som skulle hindra — helst om man ordnade styrelsen på extra stat — att man framdeles kunde förena en landtbruksstyrelse och ett ombildadt kommerskollegium till ett embetsverk eller, om man dertill funne skäl, inflytta landtbruksstyrelsen under domänstyrelsen. Då jag sålunda är öfvertygad om, att inrättandet af en särskild jordbruksstyrelse skulle lända jordbruket till stor nytta och att deri icke ligger något hinder för att vinna en målsman för jordbruket vid konungens rådsbord och dessutom intet annat antagligt förslag lär vara att förvänta, har jag trott, att kammaren bör understödja förslaget. Jag har dessutom icke alldeles på fri hand framlagt det, utan jag har rådgjort med mycket sakförståndiga personer, hvilka tillstyrkt motionens framläggande. Detta har äfven varit orsak till, att den kommit något sent fram. Det är således under lifligaste öfvertygelse om att en lösning af frågan i den rigtning jag föreslagit bör vara till nytta, som jag vågar hemställa om bifall till min motion.

Herr Andersson från Malmö: På samma gång jag beklagar, att detta utskottets betänkande icke kunnat finna nåd inför motionärens ögon, på samma gång beklagar jag också, att motionären icke har kunnat komma fram med sin motion till Riksdagen något förr än han gjort. Som herrarne veta, blef denna enligt hans förmenande vigtiga motion ej väckt förr än i medlet af

april månad, då man hade tullarne till behandling inom Riksdagen och då det utskott, till hvilket motionen blef remitterad, hade rätt många andra ärenden att behandla. Motionären säger, att utskottets framställning är mycket sväfvande. Om så är, så kommer det sig troligen deraf, att tiden var långt framskriden på Riksdagen, då utskottet fick motionen till behandling, och att man icke ansåg, att det var värdt att göra så mycket väsen af densamma. Jag vill upprigtigt tillstå, att min mening inom utskottet var den, att denna motion icke var värd att göra så mycket väsen af, och jag tror, att de öfriga ledamöterna i utskottet hade precis samma uppfattning. Som herrarne minnas, har Riksdagen skrifvit till Kongl. Maj:t med begäran, att ett departement för jordbruk, handel och näringar måtte inrättas. Den deraf föranledda kongl. propositionen framkom till Riksdagen under februari månad innevarande år, men afslogs inom båda kamrarne. Den afslogs icke derför att man icke ansåg saken vara gagnelig och nyttig för landet, utan, såsom synes af diskussionsprotokollet, hufvudsakligen derför att man icke ville mista ett af de konsultative statsråden, hvilket ingick i Kongl. Maj:ts förslag. Nu påstår motionären, att den af honom föreslagna jordbruksstyrelsen skulle kunna åtminstone i någon mån ersätta det af Riksdagen begärda och af Kongl. Maj:t föreslagna jordbruksdepartementet. Jag ber, att herrarne icke begära, att jag såsom boktryckare skall kunna yttra mig om, huruvida en jordbruksstyrelse kan vara af samma gagn för jordbruket som ett nytt statsdepartement. Det förstår jag ej, men jag tycker, att, när man afslog den sak, som Riksdagen sjelf begärt hos Kongl. Maj:t och Kongl. Maj:t framkommit med, det är litet besynnerligt, om jag så må uttrycka mig, att en motionär kommer och ytterligare begär, att Riksdagen skall skrifva till Kongl. Maj:t derom. Jag tycker, att detta vore nästan litet kitsligt emot regeringen. Motionären anser, att tidpunkten nu är lämplig att skrifva till Kongl. Maj:t om inrättande af en sådan jordbruksstyrelse. Ja, jag föreställer mig, att äfven Riksdagen funnit tidpunkten lämplig att skrifva om inrättande af ett nytt departement, men det oaktadt har man afslagit det. Jag föreställer mig äfven, att denna jordbruksstyrelse skulle sortera under civildepartementet. Nu har man vid olika tillfällen under riksdagen framhållit, att civildepartementet redan är belastadt med för många ärenden och så skulle man ytterligare ställa till med en styrelse, som skulle sortera under detsamma. Jag hemställer till herrar jordbrukare, om saken skulle verkligen vinna på detta, när civildepartementet förut har så tillräckligt mycket att göra, att man väl icke bör belamra det med än flere ärenden. Under något departement skulle väl denna styrelse sortera, och då blefve det väl under civildepartementet.

De skäl i öfrigt, som af utskottet framlagts, ehuru de af motionären icke funnits tillräckligt talande, anser jag för min del

tala tillräckligt för ett afslag å det af honom väckta förslaget, hvarom jag hos herr talmannen ber att få göra yrkande.

Häruti instämde herr *Sundström*.

Herr Danielson: Det lär väl icke vara möjligt, att kammaren vill biträda motionärens förslag nu; men jag får likväl säga, att för mig synes det icke besynnerligt, såsom den siste talaren sade, att motionären framkommit med ett sådant förslag, ty det visar ju intresse för det syfte, dit vi alla vilja, ehuru grundlagsförslaget föll i år. Man säger att det var på grund af den skrifvelse, man begärde, emedan vi voro ense om, att denna skrifvelse eljest hade förfelat sitt ändamål. Derför föll förslaget, men det förvånar mig icke, att hvar och en, som vill lösa denna fråga, också sträfvar att göra det. Jag är sålunda motionären tacksam för det att han ånyo väckt frågan på tal. Den skall nog äfven framdeles återkomma, ända tills vi fått lösning deraf på detta sätt eller på något annat. Jag vill säga, att jag för min del lutar åt samma håll, som motionären har antydt. Men det är icke så godt för en motionär att hitta på precis hvad som kan förena de olika åsigterna.

Jag har velat framhålla det, att man icke bör lägga armarne i kors derför, att ett förslag fallit, och jag tror att denna motion är ganska beaktansvärd.

Jag skall icke tillåta mig något yrkande, enär, äfven om kammaren skulle bifalla frågan, den nog icke nu skulle hinna behandlas i Första Kammaren, men jag har velat uttala min uppfattning, att det icke bör vara omöjligt att man kunde lösa frågan i den rigtning, motionären afsett.

Herr Nyström: För min del får jag bekänna, att jag i mångt och mycket instämmer med motionären, och tror, att hans syfte förtjenar allt erkännande. Jag gör det egentligen derför, att den erfarenhet man har från embetsverk likstälda med det, motionären föreslagit, synes visa, att dessa verk i allmänhet arbeta väl och på ett tillfredsställande sätt samt hafva just den sjelfständighet gent emot departementen och den frihet i rörelsen, som behöfves för att uppnå ett godt resultat. Jag tänker då närmast på den inrättning, som jag har mig mest bekant, nemligen medicinalstyrelsen, som väl ungefär är härmed jemförlig.

För min del kan jag icke finna, att den omständigheten, att förslaget om ett nytt departement har fallit, kan utgöra något hinder för att önska och bringa till verklighet frågan om en ny underafdelning af den beskaffenhet, som den tilltänkta jordbruksstyrelsen. De båda sakerna äro så skilda, att det beslut Riksdagen fattat i det ena afseendet icke alls hindrar genomförandet af en omorganisation på sätt motionären tänkt sig det.

Det kan naturligtvis icke falla mig in att framställa något yrkande, utan jag har blott i likhet med den föregående talaren velat uttala min tro att motionärens förslag är värdt allt afseende och att, om det kommer tillbaka på lägligare tid, det äfven måhända har utsigt till framgång.

Herr Jonson i Myre: För min del anser jag det särdeles olämpligt, att Riksdagen nu kommer med en framställning i det syfte motionären föreslagit, då denna Riksdag förut afslagit Kongl. Maj:ts förslag om inrättande af ett departement för jordbruk, handel, industri och andra näringar. Det förslag, som nu föreligger, kan icke med endast en landtbruksdirektör, två byråingeniörer och en fiskeriinspektör tillgodose såväl jordbruket som dess binäringar och fiskerinäringen, ej heller på långt när utöfva den tillsyn som erfordras och hvad alla öfriga näringar beträffar, så har motionären alldeles förbigått dem, ehuru jag tycker att äfven de hade bort få följa med.

För öfrigt lär väl icke denne landtbruksdirektör, de båda byråingeniörerne och fiskeriinspektören kunna räcka till att ersätta den nuvarande landtbruksakademiens förvaltningskomité, domänstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, helst den sistnämnde har att befatta sig med den förberedande granskningen af ansökningar om odlingslån från odlingsfonden m. m. som rörer jordbruket. Vidare vill jag göra kammaren uppmärksam på att motionärens kostnadsförslag för den föreslagna styrelsen icke heller kan hålla streck, då hyran för embetsverket icke är upptagen. Motionären slutar med orden »oberäknadt hyran för embetsverket». Hyran för ett embetsverk eller kostnaden för att verkställa byggnad i och för rum till ett sådant embetsverk är en bra vigtig punkt, som ej bör förbises vid beräkning af kostnader. Med afseende å den föreslagna fiskeriinspektören, vill jag nämna, att det redan finnes ett förslag utarbetadt angående fiskerinäringen, som nu ligger hos Kongl. Maj:t, och derför tror jag icke det är skäl att tillsätta någon sådan inspektör, förr än detta förslag om ordnande af fiskeriväsendet i sin helhet blifvit af Kongl. Maj:t framlagdt.

Motionärens förslag är för öfrigt blott en början till ett nytt embetsverk, men vi veta icke ännu, huru det kan komma att utveckla sig, ty derur kan uppstå en hel tjenstemannacorps, som nu ej kan beräknas. I öfrigt instämmer jag uti hvad utskottets orförande yttrat och yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det herr talmannen gifvit propositioner å de olika yrkandena, bifölls utskottets hemställan.

§ 7.

Till bordläggningen anmäldes:

statsutskottets memorial n:o 61, med förslag till voteringspropositioner i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande de kongl. teatrarne;

bevillningsutskottets betänkanden

n:o 17, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af gällande förordning angående Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden; och

n:o 18, angående beräkning af vissa bevillningar för år 1889; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7 (i samlingen n:o 36), i anledning af väckt motion om tillägg till 22 § i jagtstadgan den 21 oktober 1864.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens under aftonsammanträdet fattade beslut.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *C. A. Andersson* från Malmö under sex dagar från och med den 9 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 10,15 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.